

ROMANO VOŘI

ROMSKÁ DUŠE

únor 2011
ročník IX

1-2

5 STRAN O DIVADLE
CO SE DĚJE V NOVÉM BYDŽOVĚ?
ROZHOVOR S ŘEDITELÉM AGENTURY ŠIMÁČKEM

VOĐORI PORADNA PRO NÁCTILETÉ

Máš problém s láskou, ve škole, s kamarádem, s rodinou, se světem, sám se sebou?
Nerozumíš si s rodiči, podrazila tě kamarádka, nevíš, jak vyznat lásku, jak se líbat, neberou tě do party, učitel si na tebe zasedl, váháš, co dělat po škole?
Naše psycholožka Ti okamžitě, anonymně a bezplatně odpoví na jakýkoliv dotaz v naší on-line poradně.
Svěř svůj problém do elektronického formuláře na webu www.romanovodori.cz a naše psycholožka Ti obratem odpoví.

Romano voďori je dvouměsíčník pro děti a náctileté:

- o všem, čím se lidé liší
- pro všechny, kteří respektují a vítají rozdíly mezi lidmi

Jeho redakci tvoří děti, žáci, odborníci - Češi, Romové, Vietnamci, Mongolové, Ukrajinci a další.

Chceš i Ty být redaktorem Romano Voďori? Napiš nám na romano.vodori@gmail.com

K dostání ve vybraných základních školách a na internetu.

www.romanovodori.cz

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zajímá vás, co hýbe světem Romů?

**PŘEDPLATTE SI ČASOPIS ROMANO VOĐI NA ROK 2011
A STAŇTE SE NAŠÍM PRAVIDELNÝM ČTENÁŘEM**

**KAŽDÝ MĚSÍC PŘEHLEDNÉ
INFORMACE DO VAŠÍ SCHRANKY**

- ZPRÁVY Z DOMOVA
- ZAHRANIČNÍ UDÁLOSTI
- SPORT
- KULTURA

**ROZHOVORY, REPORTÁŽE, PROFILY
ZAJÍMAVÝCH OSOBNOSTÍ, RECENZE
A MNOHO DALŠÍHO...**

**CENA VÝTISKU JE 20 Kč, PRO PŘEDPLATITELE 15 Kč.
PŘEDPLATNÉ SI MŮŽETE OBJEDNAT NA ADRESĚ: ROMEA, O. S., ŽITNÁ 49, 110 00 PRAHA 1, TEL./FAX: 257 329 667,
NA WWW.ROMEA.CZ, ČI PROSTŘEDNICTVÍM E-MAILU: ROMEA@ROMEA.CZ**

Časopis je svým zaměřením, obsahovou náplní i zpracováním vhodný pro každého, koho zajímá menšinová tematika. Pro toho, kdo pracuje s romskou komunitou, je její součástí nebo by prostě jen rád rozšířil své informace o této minoritě. ...STAŇTE SE I VY NAŠÍM PRAVIDELNÝM ČTENÁŘEM...

VEŘEJNÝ PROSTOR

Str. 2:

Zprávy z domova
Zdeněk Ryšavý

Str. 3

Zprávy ze světa
Kateřina Čopjaková

Str. 4

**Školství směřuje o dvacet let zpátky/
Andro školi džal sa biš berš pale**
Michal Komárek/Eva Danišová/

Str. 5

**Rozhovor s ředitelem Agentury
Martinem Šimáčkem**
Zdeněk Ryšavý

Str. 6

Polemika: Meze svobody slova?
Klára Kalibová × Jan Charvát

Str. 7–9

Situace v Novém Bydžově
Kateřina Čopjaková

SPOLEČNOST

Str. 10

Rozsudek v případě pokusu lynče
Markus Pape

Str. 11

Přihlásit se k romské národnosti?
Claudie Laburdová × Antonie Burianská

Str. 12–15

Rasové vraždy
Kateřina Čopjaková

Str. 16–17

Fotostory z dětského klubu Zeferino
Martin Holík

KULTURA

Str. 18–19

**Rozhovor s divadelním režisérem
Peterem Chmelou**
Karolína Ryvolová

Str. 20–22

**Esej: Ušlechtilí divoši
ze spišských osad?**
Karolína Ryvolová

Str. 23

**Rozhovor s dokumentaristkou
Hanou Ludvíkovou**
Michal Kříž

Str. 24–25

Kulturní servis
Michal Kříž

Str. 26–27

Fotostory z tančírny
Lukáš Houdek/ Lenka Jandáková

Str. 28

Literatura o romském holocaustu
Lenka Jandáková

Str. 29

Divadlo Feste
Kateřina Čopjaková

LITERÁRNÍ ZÁPISNÍK

Str. 30–31

**Čeho jsme se doma báli?/
Kaster khere darahas**
Irena Eliášová / Eva Danišová/

Foto titulní strana:

Lukáš Houdek

Zadní strana:

Námět: Jarmila Balážová,
Ilustrace: ARBE

Milí čtenáři,

Romano vodi vstupuje přes všechna finanční i jiná úskalí již do svého devátého roku existence. A to není málo. Vychází od samotného založení organizace Romea, která získala v loni za svoji činnost v mediální a vzdělávací oblasti ocenění Gypsy Spirit v kategorii nevládních sdružení. Zcela zřetelně si vzpomínám na začátky Romey i Romano vodi... Chtěli jsme zaplnit existující mezeru na mediálním poli a přispět k objektivizaci obrazu Romů v českých médiích a současně přinést romský měsíčník, jenž přináší moderní, sebevědomý pohled na svět, na Romy samotné. Jde o pohled aktivních Romů, kteří se snaží zapojit do dění společnosti, ve které žijí, a současně netají svoji identitou. Myslím, že název časopisu – a hledali jsme jej tenkrát asi dva dny – tomuto pohledu přemýšlivého občana odpovídá.... „Romská duše“, jde přece o to, že každý z nás hodnotí své počínání, své postoje i chování – k sobě i ostatním.

S tímto vědomím se snažíme Romano vodi připravovat. Za ta léta jsme pochopitelně prošli některými změnami. I teď vám jich pár nabízejme...

Pro lepší orientaci a přehlednost a také z hlediska koncepčního jsme titul rozdělili na tři části. V první naleznete články a materiály, jež řadíme do Veřejného prostoru. V druhé - Společnosti nabídneme komentáře, rozhovory a reportáže. A v posledním oddíle vy, čtenáři, naleznete postřehy a informace včetně fotografií kulturní. Po nějaké přestávce přicházíme opět s rubrikou věnovanou vašim postřehům - „Názory čtenářů“. Ta ovšem zcela závisí na vaší aktivitě a ochotě nám napsat e-mail, dopis nebo nás kontaktovat přes sociální síť Facebook, kde má Romano vodi od března letošního roku svoji stránku. Doufáme, že nám všechny tyto snahy a změny pomohou vytvářet časopis, který se vám líbí a který budete tudíž chtít číst a snad si jej i předplatit. Takže za pouhých sto osmdesát korun českých ročně si RV můžete objednat e-mailem, poštou, telefonicky nebo přes zmíněnou fb stránku. Všechny fyzické osoby, které teď dostávaly časopis bez zaplacení předplatného, jej s tímto číslem dostávají naposledy zadarmo. Věříme ovšem, že předplatitelů přibude, stejně jako, doufám, i těch, kteří nám budou psát své názory, postřehy, komentáře, tipy.

A ještě zavzpomínám na dobu, kdy jsme časopis zakládali. Tenkrát se jevíly naše šance získat alespoň nějakou podporu pro tištěný romský titul (v té době vycházely tři další) malé. A tak jsme, ačkoliv se to nemusí, k žádosti přiložili maketu nultého čísla, kterou nám zcela zdarma pomohli vyrobit další nadšenci. A to nadšení se vlastně prolíná celou existencí Romano vodi. Psát do národnostního titulu nebo jej vydávat totiž není rozhodně žádné finanční terno. Naštěstí ale jde o víc i těm zmiňovaným nadšencům, a tak si dají práci s něčím, za co dostanou třetinný honorář. A neznámá to, že ten článek nebo fotku pro nás odfláknou. A já bych jim za to mnohaleté úsilí moc ráda touto cestou poděkovala, všem spolupracovníkům, minulým i současným. Bez nich by Romano vodi nemohla vycházet, bez nich by nebyla tak pestrá a zajímavá. Snažíme se všichni odvádět co nejlepší práci, i když někdy ještě v únoru vůbec netušíme, budeme-li moci vycházet jako měsíčník nebo čtvrtletník. Nechci si ale stěžovat na trnitost cesty, ale spíše popřát nám všem, aby vždy vedla do správných cílů. Takže zajímavý a hlavně dobrý a uspokojivý rok 2011!

Jarmila Balážová

Agentura bilancuje pilotní fázi

V šesti ze třinácti pilotních lokalit prodlouží vládní Agentura pro sociální začleňování své působení až do konce roku 2012. Jde o Břeclav, Cheb, Litvínov, Most, Ústí nad Labem a region Šluknovsko. Z Holešova odchází na protest proti segregacním postupům vedení města okamžitě.

Ostatní města ukončí spolupráci v řádném termínu k 30. červnu 2011, tedy po třech letech spolupráce.

„Od října vyhodnocujeme práci ve všech pilotních lokalitách. Shodli jsme se, že v šesti z nich je důležité, abychom pokračovali v aktivitách a dokončili svoji práci,“ vysvětluje ředitel Agentury pro sociální začleňování Martin Šimáček.

Agentura spolupracovala na podání více než 130 projektů, které obcím a městům i samotným obyvatelům sociálně vyloučených lokalit umožní postavit a několik let financovat provoz komunitních center, nízkoprahových zařízení, azylových domů, zřídit služby na podporu vzdělávání (např. pozice asistentů pedagogů) podpořit zaměstnanost (např. prostřednictvím projektů pracovního poradenství nebo sociálních firem). „Desítky projektů již jsou v realizaci, řada dalších čeká na schválení,“ popsal Martin Šimáček výsledky fungování Agentury v pilotních lokalitách.

Více o fungování Agentury na www.romea.cz

Rozhovor s ředitelem Agentury Martinem Šimáčkem čtěte na str. 5

Nedůvěru Romů ke sčítání lidu mají snížit romští asistenti

Český statistický úřad (ČSÚ) spustil informační kampaň ke Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Kromě informačních bannerů na internetu bude obsahovat i osm různých spotů, které se objeví v českých televizích. Kvůli úsporným opatřením ve státním rozpočtu však museli statistici snížit její rozpočet ze 113 na 25 milionů korun.

„Smyslem této kampaně je lidi přesvědčit, aby sčítací formuláře pečlivě vyplnili, a my tak získali co nejpřesnější a úplná data,“ říká předsedkyně ČSÚ Iva Ritschelová.

Kromě povinných položek má sčítací formulář mezi Romy hojně diskutovanou nepovinnou kolonku „národnost“. V celém Česku se v roce 1991 přihlásilo dobrovolně k romské národnosti téměř 33 000 lidí, o deset let později to bylo necelých 12 000 Romů. Počet Romů v ČR se však odhaduje na 250 tisíc. Podle ostravské koordinátorky pro romskou menšinu Lúdie Poláčkové jsou například zbytečné obavy z toho, že výsledky sčítání mohou odhalit, kdo konkrétně se k romské národnosti přihlásil. K odbourání právě takových obav by měli přispět romští asistenti sčítacích komisařů, kteří budou zájemcům pomáhat s vyplněním formuláře. Asistenti by například měli upozornit i na to, že do člověk může nepovinně uvést až dvě národnosti. Sčítání lidu bude probíhat od 26. března do 14. dubna 2011.

Zdroj: Archiv Romea

Policie obvinila předsedu litvínovské buňky DSSS

Mostecká policie obvinila čtyřiačtyřicetiletého muže z Litvínova z projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka. Mluvíč policie Ludmila Světláková sdělila, že muž byl vloni v listopadu spatřen, když vystupoval z autobusu a měl na sobě čepici se symbolikou Dělnické strany (DS). Podle zjištění Romea.cz jde o předsedu litvínovské pobočky DSSS Petra Křižanoviče. Trestní oznámení na něj podal jeden z tehdejších litvínovských preventistů Miroslav Kováč.

Vedení radnice jej přitom ještě s jeho dvěma spolupracovníky za incident s Křižanovičem kritizovalo a vyšetřovala jej kvůli němu policie. Kováč v trestním oznámení píše: „Dne 5. 11. 2010 jsem spolu se svým spolupracovníkem Markem Nistorem stál v čase mezi osmou a půl devátou hodinou ráno u přechodu pro chodce naproti základní škole v Janově. Z autobusu veřejné dopravy vystoupil neznámý muž (údajně se jmenuje Křižanovič a bydlí v Janově), který měl na kšiltovce znak rozpuštěné politické Dělnické strany DS.“ Křižanovičovi hrozí až tři roky vězení.

Projekt „Uč se, more“ pomůže dětem zůstat na školách

Zdroj: Martin Holík

Organizace Člověk v tísni spouští ve spolupráci s nadací UniCredit Foundation projekt na podporu vzdělávání dětí ze sociálně vyloučených rodin Learn, more (Uč se, more). Cílem je, aby mladí lidé z vyloučených lokalit, jejichž rodiče mají často pouze základní vzdělání, neopouštěli předčasně školská zařízení a vystudovali alespoň učiliště

nebo střední odbornou školu. Nadace italské banky UniCredit podpořila vzdělávací projekt částkou přesahující sedm milionů korun.

Organizace poskytne rodinám studentů a učňů komplexní podporu v podobě terénní sociální práce, individuálního doučování a poradenství. Finanční motivace bude mít podobu retrostipendií, kdy se peníze rodinám úspěšných studentů vyplátí zpětně. První částku, dva tisíce korun, tak rodina dostane až poté, co student absolvuje první ročník učiliště nebo střední školy. Aby studenti získali finanční pomoc, musí splnit několik podmínek. Určující je maximální počet zameškaných hodin ve škole, který nesmí překročit 15 procent z celkové doby výuky. Učňi zároveň nesmějí mít žádné neomluvené hodiny a u předem vybraných odborných předmětů musí udržet průměr známek 2.

Maďarsko: Osada Bódvalenke hledá romské malíře

Zdroj: www.bodvalenke.eu

Už třináct monumentálních fresek ze šestnácti romských umělců zdobí domy severomaďarské osady Bódvalenke. Evropské centrum unikátního umění teď hledá další romské umělce tentokrát ale napříč evropskými zeměmi, kteří by měli zájem podílet se na ojedinělém kolektivním díle – zútulnění Bódvalenke. Bódvalenke, osada fresek (jak začala být brzy přezdívana), láká už téměř rok turisty, pro které je její návštěva často prvním setkáním s romskými spoluobčany. Realizátoři projektu tento fakt považují za zcela klíčový – nejen osadu vyzdobit, ale i spojit dva často (nejen v Maďarsku) rozdělené světy romský a majoritní. „Uvědomujeme si, že jsou nabízené prostředky pro malíře nízké. Doufáme ale, že si umělci uvědomí důležitost své účasti i za těchto podmínek. Můžeme jim s jistotou slíbit, že účast bude jejich životním zážitkem,“ láká další umělce koordinátorka celé akce Eszter Pásztorová. Sponzoři hradí malířům materiál, ubytování a cestovní náklady a zároveň poskytují grant do výše 1500 eur.

Německo: Spolkový sněm si připomněl vyvražďování Romů

Zdroj: AP

V Den památky obětí holocaustu (27. ledna) se už po šestašedesáté konala vzpomínková hodina na půdě Spolkového sněmu. Před německými poslanci během ní poprvé vystoupil i zástupce Romů Zoni Weisz z Nizozemska.

„Přestože bylo v Evropě během nacismu zavražděno na půl mili-

onů Romů, společnost se z tohoto nepředstavitelného utrpení nepoučila, jinak by se k nám dnes chovala odpovědněji,“ uvedl mimo jiné Weisz, jenž přežil během 2. světové války v úkrytu, ale jeho rodiče, sourozenci a dalších jedenadvacet příbuzných zemřeli v koncentračních táborech.

Předseda Spolkového sněmu Norbert Lammert z Křesťanskodemokratické unie (CDU) k Weiszově vystoupení dodal: „Hrůzné pronásledování Romů bylo v Evropě dlouho opomíjeno a dodnes je tato největší evropská menšina pravděpodobně i tou nediskriminovanější.“

Oběti holocaustu si celý svět společně připomíná v den výročí osvobození vyhlazovacího tábora v polské Osvětimi, kde zahynulo mezi lety 1940 – 1945 1,1 milionu lidí, především Židů. K vězňům osvětimského tábora patřilo rovněž na 50 000 československých občanů, z nichž přežilo jen 6 tisíc.

Zdroj: Vlad Stianescu

Rumunsko: Romové Cikány nebudou

Pro změnu oficiálního pojmenování z Romů na Cikány se na začátku února vyslovily dva výbory rumunského parlamentu. Důvodem změny je přílišná podobnost označení etnika s příslušníky rumunského státu. Proti jsou romské neziskové organizace i ministerstvo zahraničí.

Zákon legitimizující pojmenování Cikáni předložila loni v prosinci vláda premiéra Emila Bocu (Liberální demokraté) do parlamentu, a to i přesto, že rumunský prezident Traian Basescu ještě na podzim označil takovéto jednání jako mylné. Vládní návrh se opírá o dvoustránkový elaborát Rumunské akademie, která jej schvaluje. Naopak ignoruje námitky samotných Romů a neziskových organizací.

Dopis adresovaný předkladateli návrhu poslanci Silviu Prigoanovi a předsedovi Rumunské akademie s názvem My jsme Romové! návrh odsuzuje jako protiústavní a považuje jej za krok do minulosti. Pojmenování Cikáni si totiž majoritní společnost a zprostředkované pak i sami Romové spojují především s negativními konotacemi – kriminalita, chudoba, nevzdělanost.

Proti mluví i historie: Cikáni bylo označení sociální skupiny otroků, nikoli samotného etnika jako je tomu v případě pojmenování Romové.

Návrh zákona nakonec zamítl Senát, hlavně hlasy sociálně demokratických senátorů.

Slovensko: Přechod na bezhotovostní vyplácení dávek

Od začátku léta vyzkouší slovenské úřady v pěti obcích na východu země vyplácení sociálních dávek bezhotovostně. Cílem projektu, který se po úvodní fázi rozšíří i do dalších oblastí Slovenska, je především omezit lichvu a naučit sociálně vyloučené lidi hospodařit.

Různé sociální dávky pobírá na Slovensku asi 190 000 osob, společně s jejich nezletilými rodinnými příslušníky je na státní podporu odkázáno asi 375 000 lidí, tedy sedm procent obyvatelstva. Média a neziskové organizace v minulosti opakovaně upozorňovala, že se někteří příjemci sociální podpory zadlužují na tak vysoký úrok, že dávky odevzdávají rovnou do rukou lichvářů.

„Nemyslím, že e-pay karty zruší lichvu, ale postaví ji do cesty překážky,“ uvedla státní tajemnice ministerstva práce Lucia Nicholsonová. Zároveň nebude možné e-pay kartou platit alkohol nebo tabákové výrobky každá placená položka bude díky ní dohledatelná. Část příjemců sociálních dávek bude mít na platební kartě navíc stanovený denní nebo týdenní limit na výdaje. Pokud jej neutratí, přesune se jím do dalšího období. Naopak pokud bude nutné jej ze závažných důvodů navýšit, učiní tak konkrétní sociální pracovník.

Bezhotovostní vyplácení dávek už se osvědčilo vládám ve Velké Británii a USA.

Zdroj: webnoviny.sk

Školství

směřuje o dvacet let zpátky

Michal Komárek / Eva Danišová/

Na školy se valí hora testů – to je asi základní obraz, který si dnes může kdokoli vybavit při přemýšlení o současné reformě českého školství. Státní maturity, srovnávací testy v páté třídě, srovnávací testy v deváté třídě... Je ovšem otázka, zda jde o skutečnou promyšlenou reformu, anebo právě jen o výrobu testů.

Plošně neznamená inkluzivně

Někteří odborníci se domnívají, že tato „reforma“ nejenže naše školství neposunuje dál, ale dokonce ho vrací na úroveň předlistopadových osnov. Testy totiž zvnějšku vnesou do škol požadavky, podle kterých se bude učit – učitelé testům přizpůsobí pojetí výuky, nevezmou si na zodpovědnost, že jejich děti neuspějí a že jako celek propadne i jejich škola a bude jí hrozit špatná pověst a zánik.

Nebude se tedy s dětmi pracovat jednotlivě, nebudou se rozvíjet jejich individuální schopnosti, nebude se pracovat s jejich rozmanitými talenty – v určité chvíli se všechny podrobí plošnému testu.

Zdá se, že to není přístup, který je příznivý pro prosazení inkluzivního vzdělávání. Tedy vzdělávání, které včleňuje maximum žáků do hlavního vzdělávacího proudu, nevylučuje je kvůli jejich mentálním, fyzickým nebo sociálním hendikepům na okraj společnosti do „zvláštních“ škol.

Copak je čas zabývat se někým, kdo nestačí v plošně předepsaných poločkách testů? A co když kvůli takovým žákům padne stín na celou třídu či školu? Co když škola přijde o dotace? Buď na ty ministerské testy prostě někdo má, anebo nemá! A když nemá, tak ať nezdržuje!

Jistě, takhle to nikdo na ministerstvu ani v jednotlivých školách neříká. Jde ale o přístup: tam, kde vládnou plošné testy, se rozmanitosti nedaří.

Inkluze není prioritá

Ostatně o tom, že inkluzivní vzdělávání není prioritou současného vedení ministerstva, svědčí i konkrétní fakta: ministr Josef Dobeš se postupně rozešel s odborníky, kteří připravovali na poměry českého školství převratnou reformu základních škol, jiní odborníci odešli sami, neboť se jim zdálo, že o inkluzivní vzdělávání ztrácí ministerstvo zájem.

Ministr zdržel projednání dvou klíčových vyhlášek a předložil je v okleštěném znění k připomínkám až v minulých dnech. Ale především: reformní nasazení týmu, který přivedl na ministerstvo Ondřej Liška, zmizelo.

Zdá se, že systém „zvláštních“ škol ani tentokrát nedozná zásadních změn, že nadále budeme patřit v rámci Evropy k zemím s nejméně spravedlivým školským systémem, že nadále bude naše školství přispívat k uzavřenému kruhu „výroby“ sociálně znevýhodněných, nezaměstnaných, pologramotných, zoufalých lidí.

Těžko říci, proč to tak je. Zda zase jednou vyhrála mocná lobby „zvláštních“ škol nebo zda prostě převládá spíše opačná politická objednávka než zájem o pomoc sociálně znevýhodněným. Možná je to prostě dáno jen tím, že je ministr technokrat a testy upřímně považuje za nejlepší řešení. Ať tak či tak: návrat českého školství do předlistopadové doby – či stagnování na její úrovni – se zdá být v tomto ohledu reálnou hrozbou.

Andro školi

džal sa biš berš pal

Ča but testi (probi) pro školi – oda hin akana angluno, te manuš duminel pal e reforma pre čechike školi. Štatne maturiti, o probi andre pandž-to trijedi, o probi andre eňo trijeda... Hin phučiben, či džal ča-čes pal e reforma, abo ča pal oda, te kerel o probi.

Vaš savore šaj nane inkluzivno

Varesave profesionala duminen, hoj aja „reforma“ na ispidela amare školi dureder, afe mek len thovla pale, avka sar oda has andro osnovi (štrukturi) anglal e revolucija. O probi anena andro školi kamplipena, pal save kampela le čhavoren te sikhľarel – o učitel'a dikhena o probi, the na kamena, te len o školaka na džanen te kerel, the palis lengeri škola na ela maškar ola lačhe, the o manuša pal e škola na mištes vakerena, the šaj e škola phanden andre.

Na kerena le čhavorenca individualno buťi, na dikhena lengero individualno džahipen, na kerena buťi lengere diferentne talentenca – sar kampela, ta savore kerena jekh univerzalno proba.

Šaj duminas, hoj oda nane lačho drom, savo ěaj del e zor andro inkluzivno sikhľuvipen. Ajs o sikhľuvipen, savo dikhel so nekhbutere školaka, na dikhel pre lende vaš lengere mentalne, fizicke abo socialne hendikepi sar pro školaka, save kampel te thovel andre „špecialne“ školi.

Kampel amenge te dikhel pre varekaste, ko na birinel te kerel o probi, save kerďam vaš savore? Šaj pal amari škola na lačhes vakeren, te amen avena ajse školaka? So keraha, te vaš oda e škola na chudela o dataciji? Vareko džanel o miňisterska probi te kerel, vareko na! Amenge kampel te džal dureder, the našti pre ajse školaka užaras!

Čačes, ada pre miňisterstvos na šunena, andro školi tiš na. No, džal pal o sistemas: Odoj, kaj hine univerzalne probi, odoj našti hin e diferencija.

E inkluzija nane e prioritá

Hoj inkluzivno silhľuvipen andro školi nane e prioritá vaš o šeralo pro miňisterstvos phenen konkretna fakti: O miňistros Josef Dobeš imar na kerel buťi le profesionalenca, save kamenas nevi reforma pro zakladne školi, aver profesionala gejlje het korkore, bo duminenas, hoj o miňisterstvos našavel o interesos pal inkluzivno sikhľuvipen.

O miňistros ľikerelas duj anglune ľila (vyhlášky) the ľila lendar avri varesave lava, the diňa len te genel ča andre ala d'ivesa. Angluno hin: reformno timos, so has andre sar šeralo o Ondřej Liška pal o miňisterstvos našľifa. Šaj duminas, hoj o sistemas pal „špecialne“ školi, the akana ačhela pro than, dureder peraha andre Evropa maškar o štata, kaj nane paťivalo školsko sistemas, hoj dureder andal amare školi džana avri o manuša, save avena pre na lačho socialno postos, bijal e buťi, pre jepaš gramotna, the bare pharipeneha.

Hin phares te phenel, soske oda avka hin. Či pale jekhvar khelďa avri zorali lobby „špecialne“ školendar, savo hin politicko phučiben, či ňiko na kamel te del o vast le manušenge, so hine pro na lačho socialno postos. Avka, či avka: ajse školi, save has anglal e revolucija, abo e stagnacija pre ajso postos šaj vel realno bibachťalipen.

Jak se daří Agentuře

Ředitel Martin Šimáček o spolupráci s jednotlivými samosprávami v pilotních lokalitách lidsko-právní situaci v ČR

Zdeněk Ryšavý

Ze sedmi ze třinácti lokalit Agentura odchází. Máme si to vysvětlit tak, že se situace v těchto lokalitách zlepšila?

Na konci června 2011 končí doba pro standardní tříletý cyklus, který měla Agentura vyhrazený pro působení ve dvanácti pilotních lokalitách. Členové Monitorovacího výboru Agentury rozhodovali, kde činnost Agentury skončí tak, jak bylo naplánováno, a kde bude prodloužena ještě o další rok a půl, protože zde existuje významný potenciál nastartovat další navazující opatření, zejména v oblasti prostupného bydlení a sociální ekonomiky. Takto rozhodli o setrvání v šesti lokalitách – Břeclav, Cheb, Most, Šluknovsko, Litvínov a Ústí nad Labem.

Například na Jesenicku a v Broumově skončíme na konci června po standardní době tří let. Důvodem je úplné či téměř úplné naplnění možností spolupráce v rámci lokálního partnerství. Jsou připraveny strategické plány, které se překlápely do projektů včetně rozsáhlých individuálních projektů měst. Ty zajistí v místě služby na čtyři roky a zajistí i pozici koordinátora, který převezme úkol Agentury a bude tyto klíčové projekty a opatření dále koordinovat. Agentura mu bude k dispozici v režimu takzvané vzdálené podpory při řešení krizových situací.

Často uvádíte, že tzv. vlajkovou lodí je Most. Co stojí za úspěchy v této lokalitě?

V Mostu je vedení magistrátu dlouhodobě velmi nakloněno sociální integraci. Úspěšně realizuje integrovaný plán rozvoje v Chanově. Lokální partnerství vygenerovalo šest desítek opatření, která se postupně projevují v terénu. Jde například o směrnicí, podle které je 10 procent pracovních míst ve veřejných zakázkách města vyhrazeno pro dlouhodobě nezaměstnané z evidence úřadu práce nebo o podporu přechodu žáků ze základních škol na učiliště a střední školy, při kterých navštěvují už na konci školního roku své budoucí školy a seznamují se s místním prostředím. Rozšiřuje se terénní služba, připravuje polyfunkční centrum v Chanově, v přípravě jsou programy prostupného bydlení. Bude podán rozsáhlý projekt pro zbudování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež nad 15 let v lokalitě Stovky. Do dvou let také vznikne v Mostu sociální firma navazující na programy kariérového a pracovního poradenství. Most by mohl být příkladem řešení také pro další velká města.

Naopak jako neúspěšná se jeví činnost agentury v Holešově. Proč se tam spolupráce s městem nepodařila?

Práce Agentury v Holešově se bohužel musela zaměřit na mírnění důsledků segregace Romů z centra na periferii. Sedmdesát lidí se přes nesouhlasné stanovisko Agentury muselo přestěhovat rozhodnutím radnice do kontejnerů na okraji města. Rozporovali jsme rozhodnutí vybudovat vedle kontejnerů ještě azylový dům, který by dále neúnosně zvyšoval počet chudých lidí na jednom místě.

Loni v červnu jsme dopracovali komplexní návrh prostupného bydlení

v Holešově, který umožňoval lidem z kontejnerů při dobré platební morálce odcházet do standardního nájemního bydlení. Ani s ním jsme ale u vedení města neprorazili.

Na stole v Holešově leží podklady pro projektové žádosti pro navýšení počtu terénních sociálních pracovníků a další služby a pro výstavbu nízkoprahového centra. Stačí je zvednout a podat. V Holešově není partnerské prostředí, odpor vedení města je takový, že jakákoliv spolupráce není možná. Je mi líto, že v kontejnerech zůstalo sedm desítek lidí a my musíme pryč.

V Přerově končí Agentura, protože vedení města již spolupracovat nechce. Můžete to nějak komentovat?

Z Přerova odcházíme velmi neradi, protože se nám zde podařilo připravit desítky dobrých opatření, mimo jiné jsme pomohli založit úspěšnou sociální firmu. Spolupráce s magistrátem, zejména se sociálním odborem, který hraje klíčovou roli, ale v poslední době nefungovala dobře. Většina aktivit

úzce navázaných na spolupráci s městem se začala výrazně zpožďovat. Šlo zejména o plánovanou rekonstrukci azylového domu. Spolu s partnery jsme také připravili projektový záměr pro rozsáhlý individuální projekt na zajištění sociálních služeb za 25 milionů korun. Lokální konzultant i já jsme o něm opakovaně jednali s vedením města, představovali ho radě, ale nakonec jsme magistrát nepřesvědčili. Ve městě zároveň působí řada profesionálních neziskových organizací, které magistrát až na výjimky také nerespektuje.

Zdroj: Archiv Romea

Jak se díváte na „model“, který použily a používají některá města (nyní Nový Bydžov), která udělají obrovský mediální humbuk, a tím tlačí Agenturu k přijetí města jako nové lokality?

Aktuálně vnímám nejhůře postup bydžovské radnice. Starosta Louda uráží místní Romy, nazývá je násilníky a zloději. Je mu jedno, že ve městě žije 250 Romů, kteří se ničím neprovinili, jsou motivováni se vzdělávat a chodit do práce, jsou mezi nimi podnikatelé. Bohužel se mu podařilo aktivizovat nacionalisty, kteří se v březnu do Bydžova sjedou. Hloupý postup starosty může mít nedozírné následky v posílení extremistů.

Přesto Bydžovu nabízíme spolupráci. Výběrové řízení, ve kterém se vybírají města ke spolupráci, ale prověří skutečnou motivaci radnic. Monitorovací výbor, který lokality vybírá, i z tohoto důvodu loni odsunul Bydžov na nepostupovou pozici.

Často slycháváme, jak činnost agentury spolkne stovky milionů korun. Můžete tedy upřesnit, jaké byly náklady na provoz agentury v minulých letech a letošním roce?

V roce 2009 hospodařila Agentura s rozpočtem ve výši 13,2 milionů korun, zaměstnávali jsme 27 pracovníků. V roce 2010 pak šlo na činnost Agentury ze státního rozpočtu 11,4 milionu korun. K nim přibýlo zhruba 16 milionů korun ze strukturálních fondů. Obdobný rozpočet má Agentura i letos. Pracujeme přítom ve 23 městech či regionech.

S činností Agentury se podle usnesení vlády z května 2010 počítá do konce roku 2012 a měla by pracovat ve 33 lokalitách. Vznikají již nyní nějaké vize, jak to bude s Agenturou dál?

Vláda v programovém prohlášení podporuje činnost Agentury. Zároveň však není nakloněna vzniku samostatného úřadu. Po jednání s politiky jsem přesvědčený, že existují dobré varianty, jak pokračovat po roce 2012, například jako příspěvková organizace některého z resortů. Tím se sice částečně zkomplikuje nadresortní postavení Agentury, ale může se definitivně ukotvit ve veřejné správě.

Má být založení, podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§403), vyjadřování sympatií s takovýmto hnutím (§404) či popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§405) hodnocena jako trestný čin tak, jak je tomu v českém trestním právu? Mělo by být vymezení svobody projevu v ideologické oblasti věci trestního zákona?

Jan Charvát

Svoboda projevu je v Evropě obecně omezována, neboť existuje oprávněná obava z provázanosti krajně pravicové symboliky, přesvědčení a jednání. Vzhledem ke zkušnosti, kterou Evropa udělala, je to pochopitelné. Problém je, že to nefunguje tak, jak bychom si představovali. Spíše naopak.

V první řadě dodal zákaz krajně pravicové symbolice příchut' zakázaného ovoce, které zjevně přitahuje řadu mladých lidí.

Za druhé dokážou neonacisté fungovat i přes zákaz používání své ikonografie a formálního přihlášení se k ideologii nacismu. Nutí je to ale k neustálé aktualizaci a modernizaci postupů, což na ně má pozitivní vliv. Výsledkem je více či méně úspěšná snaha prezentovat se na veřejnosti jako „politická alternativa“, která nemá s nacismem nic společného.

S tím úzce souvisí třetí dopad kriminalizace symbolů a slov, kterým je fixace současné společnosti právě na symboly. Zdá se, že neonacistu je společnost schopna rozeznat pouze tehdy, používá-li nacistické symboly a gesta, případně sám prohlásí: „Jsem neonacista.“

Konečně posledním momentem, který problematizuje používání paragrafů 403 až 405, je pochopitelně odlišný přístup k postihu neonacistické a komunistické ikonografie. Současný stav je nelogický a v zásadě nespravedlivý a je zhusta krajní pravici propagandisticky využíván.

Problém, před nímž stojíme, ale není nacistická ikonografie nebo rétorika. Té se mohou neonacisté zbavit. Tím skutečným problémem je samozřejmě ideologie a postuláty, z kterých vychází. Tyto myšlenky nemusí být žádným způsobem spojeny s ikonografií ani rétorikou a pochopitelně se mohou objevovat velmi dobře i bez ní. V takovém případě nebude zákon schopen reagovat nebo se pokusí zasáhnout za cenu „ohnutí“ práva, které je vnímáno veřejností negativně (jako je tomu nyní v kauze „nálepky“), což neonacisty pomáhá legitimizovat.

Chybí je totiž už základní premisa, která počítá s tím, že zákaz vyjádření určitého názoru tento názor ve společnosti eliminuje. „Kupodivu“ se to ale neděje a krajní pravice v celé Evropě v posledních letech spíše sílí. Skutečnou eliminaci názorů, které nám nevyhovují, totiž nemůže zákaz docílit. Toho lze dosáhnout pouze jejich vyvrácením.

Největší problém, který krajní pravice jako celek (tedy nejen neonacisté) představuje, spočívá v její agendě politických zkratk typu: cizinec rovná se problém, muslim rovná se terorista a Rom rovná se parazit. Je-li nějaká cesta, kterou můžeme čelit této problematice, pak spočívá zejména v argumentační snaze, ve snaze rozbítet to, s čím krajní pravice přichází. V současné době se ale nesnažíme tímto způsobem vystupovat proti neonacismu ve veřejné sféře. Spoléháme se na to, že se problém s neonacismem vyřeší pomocí zákonů či ho nějakým způsobem zvládne policie. Ukazuje se ale, že zjevně nic nevyšší. Liberalizace zákona by nepochybně vedla ke krátkodobému vizuálnímu nástupu krajní neonacismu a nárůstu agresivní rétoriky. Z dlouhodobého pohledu by se však tímto aktem vyrovnaly logické lupy současného stavu, pravděpodobně by došlo k oslabení krajní pravice jednak obecně (k průvodu pod vlajkou s hákovým křížem by se přece jen tolik lidí nepřidalo), a jednak rozdělením krajní pravice na modernisty a ortodoxní nacisty; jejich spojení by bylo nepravděpodobné (modernisté by oslabovali). Navíc by tento stav donutil společnost koncentrovat se na to, co je v problematice neonacismu skutečně podstatné – totiž na názory a jejich konfrontaci.

Autor učí na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

Klára Kalibová

Na úvodní otázku lze nalézt mnoho různých odpovědí. Pro uspokojivé řešení je podle mého názoru klíčové oprostit se od novinářského obrazu tohoto paragrafu a zabývat se smyslem ustanovení. Takové zamyšlení nás nutně zavede k hodnotám společnosti, která uvedenou skutkovou podstatu ve svém trestním zákoníku má. Je nutné zamyslet se nad tím, kde si jako společnost stojíme, jaké jsou, kde leží a co pro nás představují naše hodnoty, jak tyto hodnoty chráníme a jak hluboce jsme si jich vědomi.

Z jakéhosi záhadného důvodu se vnímání uvedených skutkových podstat smrklo na představu, že slouží výlučně ke kriminalizaci hochů nosících oblečení neonacistických značek či po nocích rozšiřujících jakési politické nálepky. Do pozadí je tak odsunuto jádro právní úpravy – ochrana společnosti před organizovanými aktivitami útočícími na poklidné sociální soužití, diverzitu společnosti a především důstojnost jednotlivých jejích členů před rasistickou (v terminologii rasovou), etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo podobnou záští. Ustanovení tak navazuje na nejzákladnější právní normu českého právního řádu, Listinu základních práv a svobod, která právo na ochranu důstojnosti a rovnosti předpokládá a současně přepokládá i limity svobody projevu. Není dovoleno takové jednání či takový projev, který by zasahoval do osobní důstojnosti druhého člověka.

Ustanovení není určeno k omezování svobody projevu a už vůbec ne svobody projevu představitelů jedné konkrétní ideologie. Ze svobody projevu se totiž svévolně vyloučí každý, kdo zajde za její hranice, dané nikoli pozitivním právem, tedy zákony, ale přirozeným neoddelitelným právem každé lidské bytosti být respektován a ctěn.

Shoda v tom, že kriminalizovány by měly být v první řadě fyzicky násilné trestné činy a teprve poté jejich verbální varianta, panuje napříč společnostmi. To, že v praxi v mnoha případech dochází ke kriminalizaci symboliky a marginální trestné činnosti, není ani tak problémem právního rámce, jako přístupem orgánů činných v trestním řízení. Pomýlený úzus by sám o sobě neměl vést k revizi ustanovení, které má být užito o ochraně takových zájmů, jako je poklidné soužití lidí v krásě jejich různosti. Je samozřejmě možné a také nezbytné požadovat změnu státní praxe.

Opakované úsilí o likvidaci zmiňovaného ustanovení trestního zákoníku má svůj původ v absolutním vyprázdňení pojmu důstojnost, nikoli v touze po svobodě projevu. Neschopnost vcítit se do postavení člověka, vůči kterému směřuje nenávistná propaganda, nás zásadně omezuje v možnosti respektovat a považovat za nutné zákonné ustanovení minimálně do té doby, než se oběti zášti a nenávisti staneme sami. Pak se nám paragraf hodí.

Autorka je právničkou a ředitelkou občanského sdružení In IUSTITIA soustředěného se na problematiku násilí nenávisti.

Zdroj: Archiv Romea

Všichni jsou stejní

Kateřina Čopjaková

Kauza Nový Bydžov otevírá opomenutou diskuzi o sociálním vyloučení

Za plechovými vraty se třemi poštovními schránkami se otevírá pohled na špinavý dvorek. Sutina, torzo televizní obrazovky, odpadky. Mezi nimi pečlivě pověšené pestré barevné prádlo a parkující octavie. Tento rodinný dům je podle místních jedním z kamenů úrazu novobydžovského soužití mezi Romy a „bíлыми“.

Tady fakt ne

Stavby po obou stranách pozemku prošly značnými kutilskými úpravami, a tak původně dům pro jednu rodinu má dnes tři samostatné vchody, z hospodářského stavení naproti jsou také byty. Do dvorku pak ještě tři dvě šopy připomínající chýše v osadách na východním Slovensku. Z bytu, před nímž parkuje zánovní vůz, řve televize. „A máme tu speciál Otázek z Nového Bydžova, kde už zítra zasedne více než padesátka starostů, aby hledala řešení problematiky sociálního vyloučení...“ vítá diváky sametovým hlasem Václav Moravec, jehož pořad je druhou únorovou nedělí přenášen živě z jen pár minut vzdáleného Divadla Aloise Jiráska.

Na ťukání na okno nikdo nereaguje, jen záclona se trochu zachvěje. Další dveře otevírá asi čtyřicetiletý Rom, představuje se jako David. „Moc vám toho asi neřekneme, jsme ze Slovenska,“ začíná společně se svým spolubydlicím Horváthem David. Podle svých slov přijeli oba muži jen na čtrnáct dní na fušku a už se zase těší domů na Spiš.

„Pracujeme na stavbě asi šestnáct kilometrů odsud, ani nevím, jak se ta vesnice jmenuje. Tam je to jiné,“ začíná pomalu Horváth. „Když přijdeme v pauze do obchodu v montérkách, ostatní vás třeba pustí ve frontě, lidi se zdraví,“ popisuje. „Tady to nějak zamrzlo, cítíte to na každém kroku. Ne, tady bych žít fakt nechtěl,“ dodává David.

Pracovní smlouvy sice nemají, „je to pro kamaráda“ zní mantra šedé ekonomiky, ale není důvod si myslet, že by se jim v nehostinném Novém Bydžově chtělo zůstat.

Další ťukání na dveře se ukáže jako neúspěšné. Možná ministerská návštěva z Prahy zlákala do hlediště divadla i je.

Vraťte nám lavičky

Před meruňkovou budovou novobydžovského kulturního stánku aby parkovací místo pohledal. Stojí tu i tři limuzíny, jedna z nich s tmavými skly nás cestou do Nového Bydžova mijela – asi dvěstěkilometrovou rychlostí a s modrým majáčkem. Ministr vnitra Radek John jel opět zachraňovat bezpečnost státu, a tak atribut elity, jenž premiér Petr Nečas zapověděl používat, svítil opět na střeše. Pro některé z místních ne úplně neoprávněně.

„Je to tady čím dál tím horší. Tak třeba minulý týden nechám kolo před nábytkem, v košíku hlávku zelí a žrádlo pro psa. Za pět minut jsem zpět a zelí ani granule nikde,“ popisuje jedna ze čtyř šatnářek Jiráskova divadla svou čerstvou zkušenost a její kolegyně se pobaveně smějí. „Ale vylezla na ně Myšková, majitelka obchodu, vlezla jim až na dvorek, přímo do toho cikánského baráku, co je vedle, a zařvala, tak co, vrátíte to!?“ A opravdu za chvíli podle slov šatnářky přišel jeden z Romů s ukradeným nákupem. „Ale nevzala jsem si to. Ne. Už na to sahal,“ uzavírá.

Podle čtveřice žen hlídajících šedesát kabátů (sál má kapacitu 90 míst) občanů Bydžova, jež přišli na natáčení Otázek, je situace ve městě plná obdobných drobných konfliktů. Rvačky mezi teenagery, drobné krádeže, vandalství. Jako rána mezi oči ale bylo znásilnění jednadvacetileté dívky loni v listopadu v zákoutí kostela třicetiletým recidivistou.

Dívka je bez všech pochyb „bílá“ o násilníkovi se mluví jako o Romovi (mezi „bíлыми“), případně polovičním Romovi (mezi Romy). „V minulých dnech byla v Novém Bydžově znásilněná dívka cikány při cestě od autobusu, a to v centru města. Rodina trpí, hlavní aktér je ve vazbě, ti, kteří přihlíželi,

na svobodě," napsal starosta Pavel Louda (ODS) společně s vedoucí novobydžovského sociálního odboru Danielou Luskovou v prohlášení zveřejněném na radničním webu loni 25. listopadu. V následujících dnech v reakci na brutální trestný čin vznikla i petice „za zvýšení bezpečnosti v našem městě“, kterou z celkového počtu 7 300 obyvatel podepsalo 3196 dospělých.

„Množí se krádeže, vloupání, násilná přepadení i znásilnění! Bojíme se posílat děti do odpoledních a večerních kroužků, obavy mají jednotlivci pohybující se ve večerních a nočních hodinách po městě! Náměstí je obsazené Romy, lavičky a parky již okupují téměř jenom oni,“ stojí v petici, jejímž autorem je Petr Suchánek.

Podle statistiky policie je vše na běžné úrovni, objasněnost případu je stále vysoká (86 procent) a znásilnění je ve městě opravdu výjimečným zločinem.

Noví, staří

„Z té šedesátky lidí jsou asi tak tři, čtyři Romové a zrovna ti, s kterými problémy nejsou,“ pokyvují na sebe šatnářky. „Jasně, že si naši kluci občas ve škole dali na budku, ale teď už jsou dospělí, pracují, normálně se zdraví,“ vzpomíná jedna z nich a potvrzuje tím jedno z největších úskalí soužití Romů a majority – bytovou lichvu. Romové žijící v chudobě a sociálním vyloučení migrují za dostupnějším bydlením (což neznamená laciným), a do měst, městec a vesnic tak přibývají noví obyvatelé, kteří pragmaticky řečeno městu nic nepřinesou. Trvalé bydliště si tu nenahlásí, takže do obecní kasy na ně od státu nejde ani koruna, a vzhledem k jejich sociální situaci se naopak musí získávat prostředky na integrační projekty zahrnující nízkoprahová centra, doučovací programy, aktivizační zaměstnanecké projekty pro dospělé. Ziskem jsou jen pro místní bytové podnikavce, jež si za pokoj bez pitné vody, s kamínky, účtují od tří do osmi tisíc. Tuto praxi známe z litvínovského Janova nebo Předlic v Ústí nad Labem. Druhou možností je platit nájem prací. Ani v jednom případě však člověku nezůstává energie ani síla, aby se z tíživé situace, kterou s sebou nese i řadu patologických jevů, vymanil. Více než sedmitisícový Bydžov měl ještě před čtyřmi lety 87 starousedlých romských rodin čítajících dohromady 377 duší, což představovalo 5 procent celkového počtu obyvatel. Nově přichozí nelze nijak evidovat, přicházejí především z okolních obcí, ale i dalších koutů republiky, dokonce už se objevily i dvě rodiny ze Slovenska. Starosta Louda ve svých vyjádřeních nejčastěji mluví o více než stovce dalších Romů, které považuje právě za ty problémové.

Ve svých prohlášeních ale nerozlišuje ani takto základně na starousedlíky a problémové nově přichozí, naopak se však jsou jen „cikáni“. Podle slov starosty ale starousedlí Romové vědí, o kom je řeč a uražení se určitě necítí.

Represe

Hned den poté co veřejnoprávní televize sbalila své kamery a odjela zpět do Prahy, se v Novém Bydžově sešlo 51 starostů, aby diskutovali, jak „na sociálně nepřizpůsobivé“. Slovo Rom či Cikán se stalo zpátečnickým (sdělovaným jen mezi svými nad koláčem v kuloárech) a nahradil jej pseu-

Zdroj: Archiv Romea

Zdroj: Archiv Romea

61 STAROSTŮ JE PRO

Padesát jedna starostů přímo na setkání v Novém Bydžově a dalších deset korespondenčně se podepsalo pod šestibodové prohlášení zaslané české vládě. V něm požaduje legislativní změny, jež umožňují exekvovat dávky v hmotné nouzi a dalších sociální dávky, zavedení sankce zákazu pobytu v dané obci, prolomení mlčenlivosti orgánů sociální péče a zavedení registrů přestupků. Odpovídající návrh zákona předloží poslankyně Řápková nejpozději letos v dubnu v dolní komoře Parlamentu.

Dále navýšení kompetencí měst vůči lidem, jež na jejich územích dlouhodobě pobývají, ale nemají tu hlášený trvalý pobyt, za které se jim nedostává žádné kompenzace v podobě rozpočtového určení daní, a více policistů přímo v ulicích. Změnu loterijního zákona, aby obce mohly regulovat hazard ve svém katastru a část zisku plynula na účet přímo jim na prevenční programy.

A zachování pravomoci obci v přidělování sociálních dávek.

dokorektní nepřizpůsobivec. Nikoli ale sociálně vyloučený - termín, který chudého člověka nevnímá jako jediného viníka své sociální situace, ale počítá se souhrou různých společenských faktorů.

Na stolku u načesaných kustodek leží archy s nepřehlédnutelným nadpisem Prohlášení starostů, které budou po médiím nepřístupným shromáždění ti souhlasící podepisovat. A všichni podepíší a obecním razítkem stvrdí opatření, jež vkládají do rukou obce mnohem větší moc včetně většího vstupování do osobního života občanů, ne sociálně nepřizpůsobivých, ale všech (viz BOX. 61 starostů pro).

Proč?

Nabízí se tedy otázka, proč jsme se dostali až k protiromskému pamfletu, petici a napjatým vztahům mezi Romy a majoritou? Odpověď není jednoduchá, podle Martina Šimáčka, ředitele vládní Agentury pro sociální začleňování v romských komunitách, se zastupitelé Nového Bydžova jednali ještě před vyhrocením konfliktu o zařazení mezi agenturní pilotní projekty, jejich postoj byl ale tak zatvrzelý, že dohoda nebyla možná.

Problémy se nejlépe řeší v hospodě (nádražní putyka U Dvou zmizí v Novém Bydžově).

Na následné tiskové konferenci se novinářům naskytne zvláštní obrázek: na divadelním jevišti vedle sebe vážně stojí poslankyně Ivana Řápková (ODS) a starostka ostravské čtvrti Mariánské Hory Hulváky Liana Janáčková, ze zákulisí přichází starosta Louda.

Donedávna primátorka Chomutova Řápková se proslavila exekucemi sociálních dávek dlužníků městské kasy, které prospěly hlavně kapsám exekutorů. Právě ona je průkopnicí pojmenování „sociálně nepřizpůsobivý“ ve vysoké politice. Naopak starostce Janáčkové její výroky o cikánech za ostnatým drátem znovu do Senátu nepomohly, na radnici ji však ještě nikdo nevystřídal. A za nimi Louda a v hledišti jeho pravá ruka, vedoucí sociálního odboru Lusková, kteří ještě v létě 2009 hlásali prostřednictvím radničních materiálů o potřebnosti integrace. „Soustavná práce nese výsledky, které bohužel ohodnotí pouze pracovníci města, kteří „vidí pod pokličku problému“, veřejnost jakoukoli práci kolem Romů, jakoukoli investici a činnost vždy odsoudí,“ píše Lusková v raportu s názvem integrace obyvatel vyloučených lokalit a avizuje, že v následujícím roce se výdaje města na sociální integraci zvýší kvůli spolufinancování nízkoprahového centra. I to má podle radnice dnes zásadní výsledky: kriminalita mládeže se snížila o 65 procent. Radnice dále dokládá, že ročně zaměstná 15 až 20 Romů na veřejně prospěšné práce a z jejich strany je přilepení k dávkám „značný zájem“.

Tedy opět integrační koncepce je jedna věc – papírový předpoklad, činy – dopad na realitu druhá. Zároveň ne všechny předpoklady se v praxi ukáží jako účelné. Málokterá pak zafungují okamžitě, jak by si společnost přála.

Je pochopitelné, že tak brutální čin, jako je znásilnění, zvláště na malém městě, zvedne vlnu emocí, rozhořčení i obav, tu by ale v ideálním případě měl právě starosta klidnit, a ne popouzet k nenávisti jednu skupinu občanů vůči jiné.

Teď už je lavina stržena a s ní se rádi svezou podobně jako v litvinovském Janově příznivci krajní pravice. Na 12. března už svou demonstraci ohlásila Dělnická strana sociální spravedlnosti, pohrobek rozpuštěné Dělnické strany. A nelegální hnutí Autonomních nacionalistů, známé svými šarvátkami s policií, už se přidalo.

Kromě pravicových radikálů nahlásili protishromáždění i Romové, studenti a aktivisté chtějící demonstrovat „že protest proti neonacismu a rasismu je přirozený společenský postoj a povinnost každého slušného člověka“. K výzvě s názvem Nový Bydžov není sám se přidalo i občanské sdružení Romea. Nejisté je, kolik místních se na nenásilné shromáždění odváží. Naopak už teď víme, že „kauza Nový Bydžov“ otevřela v Česku opět téma, na které se i díky zrušení postu ministra pro lidská práva a dlouhém nejmenování vládního zmocněnce, zapomnělo – sociální vyloučení.

Pokus o lynč

Soud udělil nízké tresty za brutální hon na náhodně vybrané Romy v Havířově

Markus Pape

Koncem února padl prvoinstanční rozsudek v případě nočního násilného honu na Romy v severomoravském městě Havířov. Případ jsem spolu s předsedou o.s. Europe Roma cz Ladislavem Balážem po celou dobu sledoval. Podařilo se nám ve spolupráci s občanským sdružením Romea sehnat i právníka, který během líčení zastupoval poškozené.

Útočníci pak bleskově naskočili do auta a přemístili se do havířovské čtvrti Prostřední Suchá, kde si vytipovali dalšího náhodně procházejícího romského mladíka. Pronásledovali ho, avšak nedostihli. Poté se ve stejné čtvrti pokusili napadnout dalšího Roma, který se však stačil uchýlit do vrátnice ubytovny. Tam jeho napadení zabránili ukrajinští dělníci.

Podle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví způsobili útočníci napadenému J.H. „těžká zranění, která vážně ohrožovala jeho život“. Bez rychlého poskytnutí lékařské pomoci a několika úspěšných a velice nákladných operací by napadený zemřel. K nitrolebečnímu poranění nevedly jen kopy útočníků, ale i to, že při mlácení používali kovový klíč, nazývaný gola, a teleskopický obušek o délce 65 cm, které byly policií jako důkazy zajištěny. Poškozený má trvalé následky, kvůli nimž musel ukončit studium a zřejmě už nebude nikdy schopen pracovat. Podle lékařské zprávy má nárok na stotisícové odškodné. Mnohem vyšší částku zaplatí obžalovaní v případě jejich odsouzení i za náklady léčení.

Neumíme je odsoudit

Rozsudek se ve světle důkazů a následků jeví jako velmi mírný. Kriminalista vypovídající před soudem potvrdil, že útočníci jsou příznivci neonacismu, jeden z nich má být aktivním členem neonacistického hnutí Národní odpor, ostatní pak patří mezi fotbalové chuligány schovávající se za název Thugs Havířov. Většina ze souzených už v minulosti měla problémy se zákonem. Nejvíce toho za sebou ale má dvacetiletý mladík. Jeho jméno média nesmí zveřejnit. Je totiž pod ochranou zákona, protože v době tažení Havířovem mu ještě nebylo 18 let. Aktivní násilník z řad baníkovců je nyní ve vazbě kvůli loupeži. Odsouzen už byl celkem třikrát. Například i za to, že při cestě ze zápasu Baníku ve vlaku brutálně napadl a zbil policistu.

Zdroj: František Kostlán

Podle soudu nebyl prokázán pokus o vraždu. Udělil třem z osmi obžalovaných mírné tří- a čtyřleté tresty natvrdo, dalším třem tříleté podmínky a zbývajícím dva zprostil viny (nepodařilo se prokázat, že se činu účastnili).

Co se tenkrát stalo

„Bylo to jako v americkém akčním filmu,“ řekl očitý svědek, který si nepřál být jmenován. V noci 8. listopadu 2008 viděl z okna svého bytu, jak skupina maskovaných a ozbrojených mužů dorazil třemi auty do ulice Jarošové v Havířově-Šumbarku. Vyskočili z aut, napadli dva nezletilé Romy J.H. a P.S. Po krátkém pronásledování strhli J.H. k zemi, bili ho a surově kopali, zejména do hlavy a nohou. P.S. naštěstí stačil z místa činu včas uprchnout.

Pokud se státní zástupkyně podruhé odvolá k Vrchnímu soudu v Olomouci, má šanci na úspěch. Ten už v roce 2009 naznačil, že důkazů pro podezření z pokusu o vraždu je dostatek. Věc se pak zase vrátí ke krajskému soudu a s pravomocným rozsudkem se může počítat nejdříve za čtyři roky. A opět jsme u jádra problému: české soudnictví stále ještě není schopno rozeznat a rychle odsoudit rasové násilí.

Kdyby se pak náhodou stalo, že obžalovaný, jenž byl v době činu nezletilý, dostane odpovídající trest, už by neměl podle mého názoru potřebný nápravný účinek tak, jak to vyžaduje zákon. Navíc na neustálé průtahy ze strany soudu by si mohl stěžovat, a nutno říct, že oprávněně.

Současný rozsudek zatím není pravomocný, obě strany si ponechaly čas na rozhodnutí o odvolání.

Zdroj: Jaro Vacek

Na konci března čeká všechny obyvatele České republiky sčítání. Ve formulářích, jež musí pod hrozbou pokuty vyplnit všichni, je i jedna nepovinná kolonka vzbuzující už teď řadu emocí – národnost. Na webu Romea.cz poslední týdný zveřejňujeme vaše názory na to, zda a jak ji vyplnit. Tady jsou dva úplně nejzajímavější.

Jsem Romkou i Češkou

Claudie Laburdová

Už v březnu tohoto roku nás čeká sčítání lidu, které je bezesporu důležité pro jednotlivé složky našeho státu. Při minulém sčítání se dlouho řešila otázka národnosti. A to i přesto, že údaj byl a i nyní je dobrovolný.

Mnoho z nás zvažovalo, zda u svého jména, bydliště a dalších údajů zveřejníme, že jsme také Romové. Historie totiž ještě není tak dávná a mnozí z nás mají v paměti vyprávění našich babiček a dědů o druhé světové válce. Věřím, že nic podobného se stát nemůže. Žijí však v hlavním městě, kde je život více či méně anonymní, a vím, že jiné to bude na maloměstě, kde znají váš dům a kde si nejste jisti, zda mít večer otevřené okno je úplně dobrý nápad.

Sama za sebe jsem se rozhodla kolonku národnost vyplnit. Zvolím si rovnou národnosti dvě. Českou i romskou, neboť jsem se dověděla, že to pravidla umožňují. Přijde mi to správné, protože nejen že jsem Romka a cítím se jí být, ale také jsem se narodila v České republice, studovala tu a tuto zemi uznávám jako svůj jediný domov. Ať už se to někomu líbí či ne. Pokud ctím pravidla a zákony této země, mohu být kýmkoliv a každému by to mělo být jedno.

Dokážu si představit, že podobné pocity mají lidé, kteří se tu narodili, studovali, ale jejich rodiče pocházejí například z Ukrajiny nebo Vietnamu a zemi svých rodičů možná ani neznají.

Na stránkách sčítání lidu 2011 jsem se dočetla, že pokud některá z menšin dosáhne v jednotlivých obcích deseti procent, je obec povinna zřídit výbor pro národnostní menšiny. Představuji si, že by takový výbor mohl být nápomocen při řešení problémů (například se zaměstnáním, bydlením, vzděláváním nebo nesmyslným zadlužováním). Snad by se pak hledala řešení společně a výsledky by pak byly efektivnější. Samozřejmě vím, že to nejsou problémy lehce řešitelné a je jednodušší o nich psát, než je skutečně řešit. Nicméně velký krok vpřed by to byl. Pak bychom totiž byli menšinou, se kterou Česká republika počítá.

Připravme se však také na to, že nejprve budeme číselným údajem pro statistický úřad. Je to jeho práce. Prostřednictvím médií pak zveřejní „prorocství“, kolik menšin bude v České republice žít za pět let, a tím se, počítám tak na měsíc, staneme vhodnou konverzací pro některé ustrašené lidi z majority. Ale co, na to jsme přeci zvyklí. Věřím, že naše děti jednou svou národnost nebudou řešit, a přitom budou vědět, kým jsou.

Romy se nikomu nepodaří sečíst!

Antonie Burianská

Zajímalo by mě, jak chce Český statistický úřad zapůsobit na Romy, aby se při sčítání lidu přihlásili k romské národnosti? Snad ne uplácením, jak to v předvolební kampani praktikovaly některé politické vládní i nevládní strany?

Možná že pracovníci Českého statistického úřadu budou mít to štěstí a najdou lidi, kteří se dají v dnešní tak hektické a mizerné době koupit. Ale sama vím, že na téma romské národnosti Romové neslyší a slyšet ani nechťejí.

Samozřejmě, že při sčítání lidu hraje svou roli strach, strach o sebe, o své děti, rodinu a další blízké. Kdo dával ve škole pozor, musí si pamatovat, co pro Romy znamenala druhá světová válka. A lidé starších ročníků, kteří zažili hrůzy koncentračních táborů na vlastní kůži, by mohli vyprávět, co jim přineslo sčítání lidu a přiznání se k romské národnosti v minulém století. Myslíte si, že „díky“ přiznání romské národnosti byli ve výhodě? Omyl, právě kvůli tomu šli jako první do transportu, který směřoval na cestu smrti ve vyhlazovacích táborech.

Nevídám důvod, proč bychom se měli hlásit ke své národnosti, když nemáme ani vlastní stát. K čemu to poslouží? Kdo a proč si poklepe na rameno, že se mu to povedlo a sečetl všechny Romy v České republice?

Už vidím Romy, jak se hlásí k romské národnosti – nebudte směšní, je pravdou, že se najde pár naivních lidí a k romské národnosti se přihlásí, ale ostatní...

Již dnes je jasné, že se nikomu nikdy nepodaří sečíst Romy v České republice. Romové jsou málo důvěřiví. Včetně mě. Ve všech takových situacích se svět obrátil proti nim. Myslíte si, že tomu dneska nebo v budoucnu bude jinak?

Romové, nedejte se koupit!

Od roku **1989** v Česku došlo k dvacítce vražd z násilí z nenávisti, většina obětí byli Romové, ale také alternativní mládež či zahraniční studenti. Zvláště v 90. letech končila řada případů, kvalifikovaná jako trestné činy, s nízkou sazbou, o kterých se psaly až na několik málo výjimek jen krátké noticky do černých kronik novin. Zpravodajský server Romea.cz a časopis Romano vodi pro vás připravily sérii článků k výročí jednotlivých úmrtí, jež přibližují atmosféru tehdejší doby z pohledu pozůstalých, novinářů a dalších aktérů dění.

† 15. 2. 1998, Vrchlabí: Helena Biháříová

Kateřina Čopjaková

„Stejně tady všichni vědí, že ji zabila ta novinářka, co pro ni skočila. Kdyby zavolala hasiče, tak by se nic nestalo,“ říkají přesvědčeně dva padesátníci v obcerstvení při čerpací stanici na okraji podkrkonošského městečka Vrchlabí, když se jich novináři třináct let po vraždě Romky Heleny Biháříové ptají na místo tragédie.

Mladá matka čtyř dětí tehdy potkala kousek od centrálního parkoviště opílou dvojici mladíků Jiřího Neffa a Petra Klazara, která ji nejprve častovala nadávkami a fackami a pak ji strčila do ledového Labe, rozvodněného po nedávné oblevě. Biháříová neuměla plavat, a i přesto, že pro ni s nasazením vlastního života skočila novinářka Eliška Pilařová, se utopila. Její tělo hasiči našli až za dva dny.

Čeho se bojíte

Klidné, chladivé, mělké – tak dnes vypadá Labe v místě, kde se žena utopila. Z budoucího veletoku je ve Vrchlabí ještě jen několik málo metrů široká říčka. Bílá budova malé vodní elektrárny rozkročená nad řekou spojuje levý břeh se skaliskem posetým krápníky a pravý s parkovištěm pro lyžaře. „Takhle to tady tenkrát ale vůbec nevypadalo. Elektrárna ještě nestála, tady byl splav a kolem něj se do náhonu dostávala veškerá voda, právě tam přímo do toho silného proudu spadla,“ vysvětluje postarší manželský pár a dodává, že i zdatný plavec by měl problémy se z vody v pořádku dostat.

Biháříová ve vodě o teplotě tří stupňů Celsia bojovala o život podle pítavní zprávy až třicet minut. Tehdy osmačtyřicetiletá Pilařová, která na volání o pomoc přiběhla a okamžitě skočila do vody, ještě zaslechla její poslední slova: „Pomoc! Neumím plavat! Hodili mě sem!“ I když topící se ženu v jednu chvíli měla na dosah, na silný proud nestačila a sama skončila silně podchlazená na několik dní v nemocnici.

Jistota, s jakou třináct let po činu stále někteří tvrdí, že za utopení ženy může Pilařová, je absurdní. Ale není se zas tolik co divit, když ji pár měsíců po činu přiživil i sám tehdejší místostarosta Josef Pištor v rozhovoru pro Mladou frontu Dnes: „Přitom si dost lidí ve městě myslí, že tu Romku vlastně zabila ona. Byla to shoda náhod, ale kdyby tam ta ženská neskočila, kdyby šla domů, vždyť kousek od toho místa bydlí, a zavolala hasiče, tak dneska ta Romka žila. Nebyl by tady žádný humbuk a ti kluci a jejich rodiče by dnes nebyli nešťastní. To si myslí hasiči, já jim na to řekl: Tak proč to neřeknete nahlas, čeho se bojíte?“

Hned po činu se česká společnost a s ní i média rozdělila na dva tábory. Jednu reprezentoval na začátku roku čerstvě jmenovaný ministr bez portfeje a bývalý novinář Vladimír Mlynář mající od počátku jasno, že jde o vraždu s rasovým motivem. Prezident Václav Havel s chotí Dagmar, jež pozůstalým okamžitě kondolovali. Dvě stovky lidí, jež se v den pohřbu mladé ženy sešly na Staroměstském náměstí v Praze, aby vyjádřili svůj odpor k rasismu. A Sociální akademie, která zřídila konto na podporu čtyřem dětem Heleny Biháříové.

Klidné, chladivé, mělké takové Labe 15. 2. 1998 přesně nebylo (místo vraždy H. Biháříové dnes).

Druhá pak byla méně čitelná. Jednalo se především o způsob informování některých médií, která více než trestní rejstřík či politické sympatie pachatelů zajímala „čistota“ života obětí. O Heleně Biháříové se čeští diváci během následujících týdnů dozvěděli, že údajně poskytovala za úplaty sexuální služby, byla kapsářkou, dvě z jejich čtyř dětí byly na několik měsíců umístěny v kojeneckém ústavu, žila v rodinném domku, kde bylo hlášeno dalších 25 Romů, a její druh byl gambler. To vše především z úst lidí nechtějících prozradit své jméno nebo nemajících žádné důkazy.

O dvou pachatelích se naopak fakt, že byli příslušníci hnutí skinheads, nikdy moc nekomentovalo. A to ani poté, co to potvrdil soudní psycholog i jejich trestní rejstříky. Krajský státní zástupce Miroslav Antl pro veřejnoprávní Českou televizi během soudu v září 1998 uvedl: „Zejména obžalovaný Neffe má i opakované útoky, mimo jiné tam byl i nějaký konflikt s Romy, i ten druhý spoluobžalovaný má již za sebou kriminální minulost, to znamená, že já ve své obžalobě uvádím, že je nutné k tomu přihlídnout, je to recidiva, dokonce speciální recidiva.“

Po osmadvacetileté Biháriové zůstaly čtyři děti, které dnes vychovávají její rodiče (pohřeb v Opavě).

Zdroj: ČTK

Tato fakta však podle státního zástupce Antla na původní trestní kvalifikaci vraždy s rasovým motivem stále nestačila. A obvinění tak pro oba pachatele znělo vydírání s následkem smrti a výtržnictví.

Tady nechci žít

Výjimkou mezi médii, kromě jednotlivých příspěvků Petra Uhla v Právu a Františka Kostlána v Lidových novinách, byl od počátku týdeník Respekt. Okamžitě případ Biháriové a o tři měsíce později i Roma Milana Lacka nazval rasovou vraždou a prostřednictvím svých komentátorů a reportérů mapoval. Mezi kolegy novináři se ale postoj Respektu setkával hlavně s úsměškem a označením aktivismus.

„Tehdy v Respektu bylo plus mít silný názor na věc. Navíc jsme byli hrozně otráveni z toho, co píšou noviny, a že nebezpečnost těch vražd soudy nevidí,“ vzpomíná tehdejší reportér Respektu (dnes jeho editor) a autor reportáže Vraždit se musí umět Martin Kontra.

„Zabít Roma se v Česku pomalu stává nevinnou, úřady tolerovanou kratochvílí... Státní zástupce Miroslav Antl letos počátkem léta přišel v podobném případě s převratným stanoviskem: vrchlabskou Romku Helenu Biháriovou nezabili rasisté, kteří ji v únoru nahnali do rozvodněného Labe, ale vrahem je řeka sama,“ stojí ostře v úvodu výše zmíněné reportáže ze soudu s neonacisty, kteří zabili v květnu 1998 v Orlové-Lutyni Lacka.

„Aktivismus a angažovanost byl tehdy nutný postoj, i když mě občas napadá, jestli ještě nebyla nějaká jiná cesta, která by pro většinu čtenářů byla více srozumitelná,“ přemítá Kontra, který v 90. letech jako jasně vypadající „alternativec“ zažil ze strany skinheadů několik napadení. „Něco málo tam bylo, ale já si to svými hlasitě a zjevně vyjadřovanými názory vybral, Romové ne.“

Mělký Katan

Vystupování státního zástupce Miroslava Antla z Hradce Králové v případě Heleny Biháriové bylo od počátku kontroverzní. Antl, s pověstí neústupného a zkušeného žalobce, kterému regionální novináři přezdívali Katan, se do médií rád vyjadřoval podle svých slov hlavně proto, aby případ vrátil na objektivní cestu faktů, z které ho vykojili někteří novináři a ministr Mlynář. Trestní rejstříky pachatelů a jejich sympatie s hnutím skinheads byly na vraždu s rasovým motivem podle žalobce málo. Stejně tak poslední věta,

kterou vmetl pachatel Neff podle svých slov oběti do tváře - že je špinavá, tak ať se umyje - i to, že ji donutil vstoupit do hluboké vody, kde ji topící se zanechal.

O úmyslu vraždit podle Antla nesvědčí žádný důkaz. Podle české legislativy ale stačí i úmysl nepřímý (pachatel je srozuměn, že svým jednáním může způsobit smrt). Navíc ani ne tři měsíce před utopením Biháriové vrátili k znovuprojednání Krajskému soudu v Českých Budějovicích ústavní soudci případ Roma Tibora Danhiela, který taktéž utonul po napadení skinheady v srpnu roku 1993. Už tehdy profesor pražské právnické fakulty Ota Novotný upozorňoval na existenci judikátu, podle něhož lze za určitých okolností považovat za srozumění se smrtí i lhostejný vztah pachatele k následku jeho jednání.

Žalobce Antl dál trval na svém a politickou a mediální pozornost, kterou případ měl, nazýval „humbukem a honem na čarodějnice“.

„Stále platí základní poselství, které karvinský soud vyslal Romům: spravedlnost si v této zemi nemůžete být jisti. Vždycky se najde vyšetřovatel, státní zástupce či soudce, který bude podle svého nejlepšího svědomí ochoten považovat surovou vraždu mladé ženy v ledové, divoké vodě za nešťastnou nehodu,“ napsal v reakci na rozsudky ve vraždách Tibora Danhiela, Heleny Biháriové a Milana Lacka v komentáři pro týdeník Respekt novinář Jindřich Šídlo.

Tehdejší ministr spravedlnosti Otakar Motejl ale neviděl důvod, proč podávat stížnost na rozhodnutí soudu, jako to před ním v případě Tibora Danhiela udělala jeho kolegyně Vlasta Parkanová. Tresty tak zůstaly nízké a kvalifikace samotného činu nezměněna. Přesto je dnes případ Heleny Biháriové zařazen do statistik rasových vražd.

Epilog

Pachatel Jiří Neffe byl odsouzen za vydírání s následkem smrti na osm a půl roku odnětí svobody.

Pachatel Petr Klazar byl odsouzen za výtržnictví na 15 měsíců odnětí svobody.

Státní zástupce Miroslav Antl je dnes senátorem bez politické příslušnosti. Elišce Pilařové udělil tehdejší prezident Václav Havel medaili za hrdinství. Helena Biháriová byla pohřbena v severomoravské Opavě, odkud pocházela její rodina. Čtyři děti, které po její smrti zůstaly, vychovávají její rodiče.

† 23. 2. 1991, Lipkov: Emil Bendík

Kateřina Čopjaková

„Myslel jsem si, že tady začíná fašismus,“ vzpomíná nad šálkem čajem spisovatel a novinář Jáchym Topol na pocity, se kterými psal reportáž o první rasové vraždě Roma ve svobodném Československu. Třídvacátého února 1991 v obci Lipkov u Klatov na Domažlicku skupina osmadvaceti mužů ozbrojená tyčemi a klacky ubila k smrti Emila Bendíka.

Jedenadvacetiletý Bendík byl jejich poslední obětí. Během tří dnů útočníci zmlátili sedm Romů tak, že skončili v nemocnici, a zapálili jedno stavení, ve kterém v tu chvíli byl uvězněný zraněný muž se svou ženou a dvěma malými dětmi. Titulek Topolova článku otištěného druhý březnový týden tak bez nadsázky mohl znít – Pogrom v Klatovech.

Echo od Vietnamců

Šestnáct dnů, které mezi vraždou Bendíka a otištěním reportáže v Respektu uběhly, se z dnešního pohledu on-line zpravodajství mohou zdát mnoho. Na dobu, kdy ale novináři pracovali buď v terénu, nebo v od stolů s telefonními linkami a výstřižkovou službou, je to ale závratná rychlost. Pohotovější bylo s krátkým textem z pohřbu o dva dny dříve jen sobotní Rudé právo.

„O pogromu jsem se dozvěděl od Vietnamců. Ti měli přehled, kde se co šustne ohledně skinheadů a rasových napadení,“ vypráví Topol, jenž pravidelně psal o zbitých vietnamských dělnících a dělnicích, kterých jen v roce 1990 byly stovky. Díky informování o vietnamské menšině si týdeník Respekt brzy získal důvěru jejich představitelů. Topol odnášel balíky vietnamského občasníku na poštu, aby mohly být zaslány předplatitelům. Na půdě redakce se konala historická schůzka vietnamských a kambodžských intelektuálů s frontmany otevřeně xenofobní kapely Orlik Daniele Landou a Davidem Matáskem.

Jeden ze 28 obžalovaných před soudem v Plzni

Důvod byl jednoduchý: první a poslední varování. Pohár trpělivosti asijských mužů po brutálním napadení žen na ubytovně Košík přetekl, a tak muzi-

lka Klatov má 87.000 obyvatel. Romů tam žije kolem pěti stovek. Vzhledem k tomu jsou ještě víc než všude jinde v postavení, kterému se sluší být. Mnozí z nich jsou v postavení, kterému se sluší být. Mnozí z nich jsou v postavení, kterému se sluší být.

23. února byl klatovský občan Emil Bendík zbit tak surově, že o dva dny později na následky svých zranění zemřel. Jeho smrtí prozatím vyvrcholila celá řada násilností páchaných skupinou osob, z nichž je teprve asi polovina ve vazbě. V Klatovech na obranu uvězněných koluje petice, ve které se mj. píše: „Lidé se vzbouřili a vzali spravedlnost do svých rukou.“ Někteří z těch, kdo se podíleli na vraždě Bendíka, nejsou v kriminále poprvé. On sám byl také několikrát trestán. Přesto petice napovídá, že nejde jen o vyřizování účtů v podvratě. Mezi vrahy a zavražděným je ještě jeden rozdíl. Emil Bendík byl Rom. Všichni zadrženi jsou bílí. Kritiky čas před vražděným útokem dostal Bendíkův děd, Bartoloměj Jano, vyhrůžný dopis. Podepsal ho Ku Klux Klan.

Co se stalo

Odpoledne 23. února parta odpovídala v jím v restauraci Beseda, jeden z nich ale osaměl, že ho po městě pronásledují Romové. Parta vystrojená holemi, noži, šedými, nůžkami a plyšovým pistolí vyrazila k domu na Pránské č.p. 25, kde žije rodina Bendíků. Zastavili kamením, ale než se jim podařilo domem obkličt a vniknout dovnitř, Romové se naprosto útočnicki vyrazili k domu na Pránské č.p. 25, kde žije rodina Bendíků. Zastavili kamením, ale než se jim podařilo domem obkličt a vniknout dovnitř, Romové se naprosto útočnicki vyrazili k domu na Pránské č.p. 25, kde žije rodina Bendíků.

23. února byl klatovský občan Emil Bendík zbit tak surově, že o dva dny později na následky svých zranění zemřel. Jeho smrtí prozatím vyvrcholila celá řada násilností páchaných skupinou osob, z nichž je teprve asi polovina ve vazbě. V Klatovech na obranu uvězněných koluje petice, ve které se mj. píše: „Lidé se vzbouřili a vzali spravedlnost do svých rukou.“ Někteří z těch, kdo se podíleli na vraždě Bendíka, nejsou v kriminále poprvé. On sám byl také několikrát trestán. Přesto petice napovídá, že nejde jen o vyřizování účtů v podvratě. Mezi vrahy a zavražděným je ještě jeden rozdíl. Emil Bendík byl Rom. Všichni zadrženi jsou bílí. Kritiky čas před vražděným útokem dostal Bendíkův děd, Bartoloměj Jano, vyhrůžný dopis. Podepsal ho Ku Klux Klan.

Bartoloměj Jano a ostatní přebírají při soudním mlu

23. února byl klatovský občan Emil Bendík zbit tak surově, že o dva dny později na následky svých zranění zemřel. Jeho smrtí prozatím vyvrcholila celá řada násilností páchaných skupinou osob, z nichž je teprve asi polovina ve vazbě. V Klatovech na obranu uvězněných koluje petice, ve které se mj. píše: „Lidé se vzbouřili a vzali spravedlnost do svých rukou.“ Někteří z těch, kdo se podíleli na vraždě Bendíka, nejsou v kriminále poprvé. On sám byl také několikrát trestán. Přesto petice napovídá, že nejde jen o vyřizování účtů v podvratě. Mezi vrahy a zavražděným je ještě jeden rozdíl. Emil Bendík byl Rom. Všichni zadrženi jsou bílí. Kritiky čas před vražděným útokem dostal Bendíkův děd, Bartoloměj Jano, vyhrůžný dopis. Podepsal ho Ku Klux Klan.

Pogrom v Klatovech

naprosto terorizovali bezmocné lidi, nepočítaje se ani dovozd pomoci. Lidé na ulici ve výjádce na Železnou Rudu. Během hození tu projížděly desky aut. I kdyby byl plovou minimální, je nepočítaje, že výjezd nula neuvěřitelně. Celého tažení městem jako by si nikdo ani nepovšiml. Od chvíle, kdy banda hodila první kamery, až do okamžiku, kdy stacy Jano na půl roztěl pár talířů, aby děti mohly dýchat, a kdy ve 22.15 přijela policie hlídka, ubíhla jedna až dvě hodiny. Policisté nikoho nezadrželi, i když ti z útočnicků viděli i identifikovali.

Zloděj se souborů domů nese s takové výrazné rasy pogromu. Útočníci, ale i část klatovské veřejnosti tvrdí, že šlo o potrestání historických zločinů ze dvou vyřizování romských rodin. Emila Bendíka a jeho bratrance (ti starší jsou již dříve dříve ve vězení) se ve městě říká „komunisti“ (jedná a bratři jako komunisti byli procesováni). Rodič a Bendíkův klam byl prý potrestanem historických zločinů ze dvou vyřizování romských rodin. Emila Bendíka a jeho bratrance (ti starší jsou již dříve dříve ve vězení) se ve městě říká „komunisti“ (jedná a bratři jako komunisti byli procesováni). Rodič a Bendíkův klam byl prý potrestanem historických zločinů ze dvou vyřizování romských rodin.

Lipkov

Rodina odešla do obce Lipkov na Domažlicku včera. Emil Bendík se na ním vydal tančím. Tančící se vrátil do Klatov a na nímž vyhlásil nálezu čtení bandy, kterým se říká, že Bendík odvezl Banda, stáje v pohotovosti, vystrojen jako den předtím, svou imadu tvrdě vypravil ještě akcíla mačkou. Černé potměšilý a záhy si „oběd“ bezmocné staré lidi a malé děti, strážníci a útočníci gloriolu neotročených ochránců společenství. S náleži neobojoval bestialitím

Otec nad hrubem zavražděného

Policie

15 lidí obviněných z přepadu Romů se policii podařilo dostat za mříže během tří dnů. Neuvěřitelnějším ale stáváto, proč nebyli včas zadrženi při pozoru dohledu z přepadu v Lubňské ulici. Kapitán Karel Pátek, jeden z vyšetřovatelů, uvedl, že od nich by se policie stejně nic nedozvěděla. Zůstává tu ještě ono tajemství: „Shody je takové, zabíjají ho jen,“ vypráví se jeden klatovský občan. Před policeí nezaujal napříkl při útoku na Emila Bendíka, při zbití Romů na mostě, jak to, že přijeli do Lubňské ulice, když už bylo pozdě? Proč si informací o tom, kam se Romové ubíhli, dokázala opatřit banda a policie ne? Vyšetřování možná spochybní v tom, že nějakýto radovánka v Klatovech protě měnávají, navíc je většina náleži ani nezastí. Čas sledovat

Jeden z bytů v domě v Lubňské ulici

byla podceněna, dopisu podepsanému Ku Klux Klanem, náleži neuvěřitelně, patřičnou pozornost. Navíc v době, kdy hořel dům rodičů Jano, byli policisté na Sany Jano, masel tam po anonyemním telefonátu hledat bombu. Hospodář ročky Jano a náleži jiného než organizovaný společenství. A jestli se náleži Romové přes všechno ušli strany RHO rozhodli pomstít, útočníci ani jejich příslušníci si dnes nemohou být jisti životy.

Veřejnost

Celé vrstva, předem obklopená, vrstva, k níž došlo zcela veřejně, série soudní předání, obrovit parta popojící v restauraci, před očima celého města na náměstí nasedající do aut a vyřezávající na trestnou výjezd. Zdá se tedy, že sebalby nejen policijní orgány a Městský úřad, ale i občané. Ti jenom přibíhali. V záklaďech se omlíci celý systém, na kterém je společenství zakladu, systém, který má občané bez naděje před náleži chránit.

Na klatovských útočnících je nejdivnější, že jistě nejde jen o místní speciální. Podobný případ se mluví stále aťva v Ostravě, v Praze, v Lodi nad Labem. S dosavadním způsobem vyřizování zcela nemohou ani funkcionáři Romové občané iniciativy. Její předseda dr. Emil Šulc prohlásil, že paragraf 196 (obližení na zdraví) je nedostatečný. Podle něj by měli být paragraf obvinění podle paragrafu 250 - z genocidy.

Ze zcela jiných důvodů jsou nepochopitelní někteří klatovští občané. Ve své petici popisují divilý trestnou činnost Romů a uvádějí: „Přestup státní orgány o situaci vůči, do dnešního dne neprovedli nic, co by bylo schopno zajistit bezpečnost občanů, mladá. V posledních dvou letech a nemávat terorizování kulminovaly.“ Jano předsedli, že trestním náleži skupiny mladých lidí stáje mlád vstou a náleži vinou, kterou jsou Policie, Justice, Městský úřad a v neposlední řadě náleži zasloužili. Autaž petice si ale mohou zcela soubodně volit Městskou radu, mohou volitvolit i právní policie, prostřednictvím poslanců i zvládnout. A „skupina mladých lidí“ k vyřezání situace zcela očividně nepřispívá.

JÁCHYM TOPOL
foto Luběk Hradilák

N a shromáždění pořádaném Českými dětmi v Realistickém divadle na Smíchovské 25. listopadu 1990 vzniklo realistické hnutí Čech, Moravě a Slezsku - Koruna Česká. Hnutí pořádá v sobotu 23. března setkání a veřejnost. Setkání proběhne opět v Realistickém divadle v Praze 5 od 15 do 17 hodin. Hnutí soubodně ve všechny náleži, kteří by byli ochotni spolupracovat na obnově historického a kulturního povědomí českých zemií a na obnově jejich přírodních a kulturních hodnot.

11-17.3.91
5
ZÁKONY
RESPEKT

kantům podle Topola jasně doporučili – přestaňte, jinak začneme oplácet stejnou mincí. „Mnoho z nich byli veteráni války, někteří se speciálním výcvikem, mladíci posílení pivem, silní jen v partách, by pro ně nebyli problém,“ dodává Topol.

Landa s Matáskem svůj vzkaz, který se lavinově šířil mezi ostatní skinheads, na svých koncertech zjevně předali. Množství útoku vůči Asiatům následně (ať už jakýchkoli důvodů) klesá, zároveň je ale zavražděn první Rom. „Agrese se možná jen přesunula jinam,“ přemítá Topol.

Válka veksláků?

Nad ubitím Bendíka visí dodnes několik otazníků, které přišly na přetřes hlavně v 90. letech s každou další rasovou vraždou. Romské rodiny Bendíků a Janových byly v Klatovech známy svou násilností, jejich devět příslušníků mělo na kontě téměř devadesát trestných činů. Sám Bendík stihl za posledních šest let svého života spáchat devět trestných činů včetně dvou loupeží a jednoho znásilnění. Stále častěji se proto objevovaly pochybnosti o motivu klatovského pogromu. Nejčastějším scénářem předkládaným některými novináři bylo vyřizování účtů mezi dvěma gangy veksláků.

Proti ale stálo zjištění týdeníku Respekt přímo z místa činu. Romové před útokem obdrželi dva výhrůžné dopisy s hrozbou likvidace podepsané Ku Klux-klanem, ani oni sami však nevěřili, že dojdou naplnění. Zároveň okamžitě po činu „bílí“ klatovští obyvatelé sepsali petici na obranu dvaceti osmi zatčených útočnicků. „Lidé se vzbouřili a vzali spravedlnost do

Zdroj: ČTK

Zdroj: Repro Roma

Otec zavražděného nad hrobem

Zdroj: Archiv RESPEKT

vlastních rukou," psalo se v petici kolující mezi klatovskými občany, která o útočnících hovořila jen jako skupině mladých lidí, přestože věk útočníků se pohyboval mezi 16 až 51 lety.

V návalu emocí se zapomínalo, že „skupina mladých lidí“ praktikovala princip kolektivní viny a její rukou málem v plamenech zemřely dvě děti, z toho jedno dvouleté, či že napadány byly celé rodiny včetně žen a starých lidí. Navíc rány neměřily jen na Bendíkovy a Janovy, rodiny se špatnou pověstí, ale i na Červeňákovy z Lipkova, kteří Klatovským poskytli dočasný azyl.

Ublížení na zdraví

„Dosavadní vyšetřování ukazuje, že na akcích proti Romům se podíleli jak starší občané, kteří byli iniciátory, tak mladší, fyzicky zdatní. Ti se pak stali

ochotnými vykonavateli násilí,“ řekl při pohřbu novinář Rudého práva Vladimír Váchovi Karel Fořt, jeden z vyšetřovatelů případu. Útočníci byli obviněni z trestných činů ublížení na zdraví, výtržnictví, porušování domovní svobody a poškozování cizí věci. Romští aktivisté v čele s Emilem Ščukou, předsedou Romské iniciativy, s trestní kvalifikací ostře nesouhlasili a požadovali, aby pachatelé byli obviněni podle paragrafu 259 – z genocidy. A varovali, že podobný případ se může stát zítra v Ostravě, Praze či Ústí nad Labem.

A měli pravdu. Stal se ani ne za pět měsíců v Hradci Králové.

Příspěvků v médiích o Bendíkově ubití a následném soudu s pachateli vyšlo podle mediálního vyhledávače v letech 1991–1993 celkem šest. Jen dva z nich se věnovaly detailům pogromu, pohřbu, či přinesly vyjádření romských příbuzných a aktivistů. Z dnešního pohledu, kdy žhářský útok ve Vítkově plnil denně stránky novin, zpravodajské weby a televizní události, se to zdá neuvěřitelné.

„Cítili jsme se jako mistři světa. Celý svět nás obdivoval za nenásilný přechod ke svobodě, pravda a láska zvířela. Prostě taková trikolorová hysterie, které nestála o kritiku,“ vzpomíná na atmosféru let těsně po sametové revoluci Topol.

Epilog

Deset obviněných bylo 19. března 1993 odsouzeno k nepodmíněným trestům odnětí svobody v délce trvání od 16 měsíců do sedmi a půl roku.

Dalších 18 osob bylo odsouzeno k podmíněným trestům.

Reportáž Jáchyma Topola byla otištěna v německých a polských novinách.

Emil Bendík byl pohřben v Klatovech 7. března 1991.

Učíme se... (Natálka a Radka)

dumáme... (Dominik)

Spolu v klubu

Text a foto: Martin Holík

Pod nohama mi proběhnou dva černovlasí kudrnáci a než se stačím vzpamatovat, prosmýkne se kolem mě holčička se sluníčkem na triku a pár skoky zmizí za dveřmi v poschodí. Otevřu je a ustrnu v údivu nad pohledem, který se mi naskytne – malý romský chlapec se společně s „bílou“ holčičkou sklání nad omalovánkou.

Dvojice vedle sebe působí naprosto přirozeně. A já si znovu uvědomím, že předsudky i údiv jsou jen záležitostí dospělých. Děti je neznají (tedy pokud jim je někdo nevštípí), pro sebe vzájemně jsou jen kamarády, ne Romy a příslušníky majority. Právě tak je tomu v klubu Zeferino ve Valašském Meziříčí, který funguje při Základní škole Masarykova a za svou integrační praxi loni získal ocenění Úřadu vlády Gypsy spirit.

„Fungujeme od roku 1999 a zaměřujeme se především na romské děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dveře jsou ale samozřejmě otevřené všem, takže si k nám našli cestu i děti z neromských rodin,“ popisuje vychovatelka Kateřina Pechová z Charity Valašské Meziříčí, jež je zřizovatelem Zeferina.

Koncept klubu je geniálně prostý: nejprve pomoci s učením, pak si hrát, zpívat, malovat – smysluplně trávit čas.

„Nejraději mám výtvarku a tělocvik, hlavně fotbal. Někdy jdeme taky na výstavu, a když je hezky, tak na procházku do parku,“ brebentí devítiletá Vaneska. „Mě baví nejvíc zpívání! Učím se hrát na kytaru a na bicí,“ křičí na mě její vrstevník Denis, jeden ze svěřenců Ivana Kandráče, pedagoga a multiinstrumentalisty, který vede místní pěvecký kroužek.

Kontraadmirál Júlio Zeferino Schultz Xavier na počátku 20. století zreorganizoval síť majáků portugalského pobřeží, a mnoho námořníků tak šťastně dovedl domů. Není div, že klub nese jeho jméno.

... spolu v Zeferinu. (Denis)

a bavíme se... (Kevin)

Vesele o smutných věcech

Rozhovor s režisérem Petrem Chmelou o romské látce na divadelních prknech

Karolína Ryvolová

Čím u vás vlastně povídka „Prokletá rodina“ zvítězila, když jste se připravoval k dramatizaci původní romské látky?

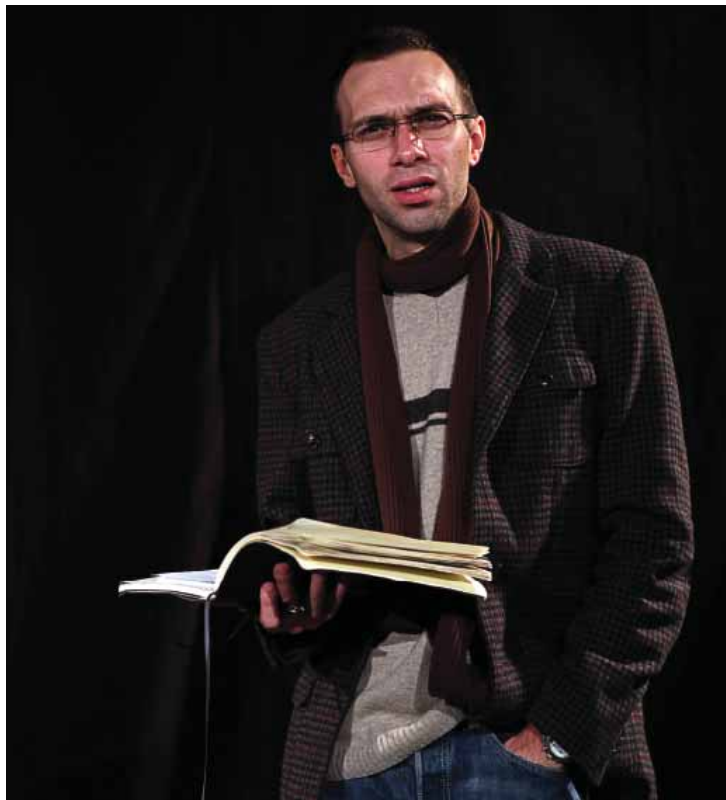
Z mého pohledu měla nejjasnější dějovou linii. Zobrazovala hodně prvků romské kultury – život v romské osadě, vztahy mezi mužem a ženou, vztah Romů k mystice a klasický boj dobra a zla. Navíc jsem mohl obsadit omezený počet herců a tato povídka měla vhodný počet postav. A ještě jedno aktuální téma jsem v ní viděl, a to odloučení romského dítěte od rodičů. Mě velice zajímá osud romských dětí v dětských domovech a strašně fandím nízkoprahovým centrům, která působí přímo ve vyloučených komunitách a snaží se umisťování dětí do ústavní péče zabránit.

Události v povídce jsou dost otřesné: násilný otec-pijan terorizuje celou rodinu, vyděšená dcera porodí dítě v tajnosti sama na slámníku a v závěrečné domácí bitce Kalmana vzteky klepne pepka. To jsou velmi vážná témata, vy jste ovšem hru zahálili do komického hávu. Co vás k tomu vedlo?

Dílem právě fakt, že cílový divák měl být dětský. Dále pak i to, že obsahově už je příběh tak chmurný, že jsme ho nechtěli dále zbytečně zatěžovat. Zvolili jsme odlehčenou, zábavnou formu, která nám byla bližší a z hlediska improvizací i výhodnější. Gagy a specifická volba humorného jazyka k improvizaci patří. Během tvorby jsem si nicméně uvědomil, že povídka Oláhové má půdorys antické tragédie, že by se dala rozdělit na expozici, kolizi, krizi, peripetie a katastrofu a že tam dochází i k tomu očistění, tedy katarzi. Ale aby se toto dalo využít, už by se musela napsat klasická hra, a na to my jsme neměli ani energii, ani čas.

Prokletá rodina je ale doporučena divákům 4. – 7. ročníků základních škol...

Anotace hry a první nabídky školám probíhají ještě před premiérou, aby se zajistila sledovanost. Takže my jsme si věk diváků dopředu otipovali na 2. stupeň základní školy. Důležité je, aby si z toho děti vzaly ty informace, které jim chceme předat. Ty by z toho představení měly vyplývat samy, a pokud to tak není, pak jsme to představení neudělali dostatečně dobře. Ale v kostce: chceme přiblížit Romy a jejich vnímání světa a umožnit divákovi nahlédnout za roušku každodennosti. Romský svět je barevný, plný fantasknosti a zároveň Romové ctí stejné hodnoty jako my, snad s tím rozdílem, že u některých z nich jsou Romové důslednější.

Zdroj: Archiv autora

Peter Chmela (*1980) se narodil v Bratislavě, kde studoval divadelní dramaturgii, a posléze absolvoval režii činoherního divadla na pražské DAMU. Čtvrtým rokem spolupracuje s Malým vinohradským divadlem, kde se v současnosti hrají čtyři představení v jeho režii. 16. 12. 2010 si premiéru odbyla jeho inscenace Prokletá rodina aneb O zuřivém Kalmanovi a statečné Marce na motivy povídky Eriky Oláhové.

Na večerní premiéře se sešlo téměř výhradně dospělé publikum, které možná ani nenapadlo, že je hra určená dětem.

Já jsem během procesu vzniku do určité míry ztratil odstup, respektive mě ta látka do té míry pohltila, že jsem už nad takovými věcmi, jako je vhodnost volby věkové skupiny, nepřemýšlel. Za žádnou cenu jsem nechtěl okleštovat ten příběh a všechno, co už jsme v té době o Romech věděli a chtěli do toho dát jenom proto, aby se to mohlo hrát pro mladší publikum.

Jaké jsou reakce dětského publika?

Překvapilo nás, že děti mnohem intenzivněji vnímají tu vážnou stránku příběhu než dospělí.

A dospělého?

Zatím představení viděli především naši známí a fandové divadla, takže bych ohlasy nerad přeceňoval. Přesto to bylo mnohem lepší, než jsme doufali. I odborníci z divadelní oblasti, včetně skladatele Vladimíra Franze, hru hodnotili velice kladně. Na všech dosavadních reprízách bylo vždy téměř plno, což nás velice těší.

Bez scénáře, improvizace, fixace

Čí to byl vlastně nápad, připravit romské představení?

Moje žena Stela Chmelová je ve 3. ročníku na romistice a napadlo ji, že by Malé vinohradské divadlo mohlo mít ve svém repertoáru nějakou romskou hru. Dlouhodobě máme v divadle program Divadlo školám, který by neměl být jen pomůckou pro učitelky, ale měl by také zábavnou divadelní formou přibližovat díla světové literatury, klasická dramata a rovněž jiné kultury dětem i dospělým.

Když tedy padl návrh na „romské představení“, byla vaší představou inscenace inspirovaná Romy, nebo to od začátku měla být adaptace nějakého původního textu romského autora?

První popud bylo udělat romskou pohádku. Se Stelou jsme se dohodli, že vybere nějaké texty, které by připadaly v úvahu. Věděli jsme, že existují i romská dramata, ale tematicky nám nepřišla vhodná.

Co se ještě dostalo do užšího výběru při zvažování předlohy?

Figurovala tam povídka „Róza“ od Andreje Pešty z antologie Čalo voďi. Róza má manžela ve válce a chodí za ní jeden gádžo, který se jí snaží dostat. Pořád jí nosí brambory a slaninu a ona mu statečně odolává. Pak jsme taky uvažovali o nějakém textu ze sbírky povídek Ilony Ferkové Čorde čhave. Ty jsou skvělé a tam jsem si jeden námět odložil do budoucna.

Scénář k této hře neexistoval. Napsali jste ho?

Nejprve jsme si přečetli celou povídku vcelku a pak jsme si ji rozdělili na kusky a bavili jsme se především o postavách. Snažili jsme se ze samotného textu extrahovat co nejvíce informací, aby herci věděli, o čem hrát. Jaká je Kalmanova dcera Marka a co dělá právě v tuhle chvíli? Proč je otec Kalman zlý a věčně našťvaný? Jak se v hněvu chová k dětem Marce a Vladkovi, jak k Rózce, své o hodně mladší ženě? Co znamená pro gádžovskou rodinu přijmout romské dítě? Co pro romskou rodinu návrat dcery? Takhle jsme si to celé rozebírali. Materiál, který jsme získali přímo z povídky, jsme potom dále spojovali s tím, co věděla Stela z romistiky, co jsme vypořizovali v létě v Žehře, co jsme viděli v dokumentárních filmech a podobně.

Jak jste potom přenášeli slovo do prostoru?

Herci dostali jednoduché zadání - např. v úvodní scéně se Kalman hádá se svým bratrem – a to měli nějak rozehrát. Musím podotknout, že herci Malého vinohradského divadla jsou výborní improvizátoři; nazkoušeli tímto způsobem několik představení, umí to, dělají to rádi a rádi na sobě v této oblasti pracují.

Není scénář a improvizuje se, ta improvizace se pak ale v nějaké podobě nejspíš zafixuje, ne?

Ve chvíli, kdy se díky improvizaci zrodí finální tvar nějaké scény, musí se zafixovat, takže herci se odeberou k počítači a pořídí její docela podrobný popis. Jakýsi scénář tedy vzniká ex post.

Režijně jste si navíc dovolil velký risk, když jste postavy nechal mluvit česky s romským přízvukem – je třeba říct, že úspěšně.

Stela přinesla z romistiky informaci, že v romštině je vždycky přízvuk na předposlední slabice, proto je „romská“ čeština tak specifická. Hodně jsme se inspirovali nahrávkami, které Stela pořídila v létě na výzkumu v Žehře, kam jsem na posledních pár dní dorazil i já. Dále jsme se inspirovali Emilem Cinou, kterého jsme natáčeli a poslouchali.

Nikdo z Romů nepřišel

V programu děkujete kromě jiných Janu Cervenkově, vedoucímu katedry romistiky, a dalším spolupracovníkům.

Jan Červenka nám zprostředkoval kontakt s Erikou Oláhovou, Jéňa Dužda přeložil promluvu Staré Cikánky do romštiny a Stelina spolužačka Lucka Kováčová nás přišla kriticky ohodnotit na zkoušku. Ale bylo pro nás zklamáním, že jsme na premiéru pozvali řadu romských i neromských osobností, ale nepřišel prakticky nikdo. Například Migel Horvát z Bengas mi kolikrát povídal, že je potřeba přivést romská témata na jeviště, ale na premiéře nebyl.

Jaká byla reakce autorky?

Erika Oláhová byla šťastná, bohužel na premiéru nemohla dorazit ze zdravotních důvodů. Ale my jsme z představení pořídili záznam, který jí pošleme na DVD.

Viděl jste nějaké jiné divadelní představení, kde by vystupovali Romové nebo které by vycházelo z romské předlohy?

Například Šunen, Romale ve Viole s Hrzánovou a Bihárim. Režisérka Kofránková má poctivý a citlivý rukopis. Vedle nás seděla jedna Romka a ta to s herci prožívala nadšeně jako malé dítě – to mluví za všechno. Před několika lety jsem viděl ve Strašnickém divadle hru Cikánská suita, ve které tančila Angelika Samková a hrál houslista Marek Balog. Ani by mě nezapadlo té inscenaci něco vyčítat obsahově, protože je skvělé, že tu něco takového konečně vzniklo, ale jednoznačně tomu chyběla pevná režie. A v poslední době mě zaujala hra Passengers Jiřího Ondry, který v dětském domově v Letech šéfuje souboru romských dětí, které v ní účinkují.

Co byste rád uskutečnil v horizontu příštích deseti let?

Mám roztočený film, kterému interně říkáme „horor“. Podařilo se nám objevit nová děsivá fakta ohledně vzniku Máchova Máje a v tom filmu je odhalíme. V další tvorbě se možná i nadále budu věnovat romské tematice.

Uživí vás umění?

Externě pracuji pro časopis Esquire jako překladatel z angličtiny a němčiny a občasný autor. Řada mých známých se uměním žije. Já bych ale nikdy nechtěl trvale zakotvit v kamenném divadle, protože je to hrozně pokrivený a falešný svět. Navíc ve chvíli, kdy umění děláte proto, že musíte, jako pásovou výrobu, tak to postrádá smysl.

Jediný, kdo má problém, jsme my

Máte mezi Romy přátele?

Naštěstí nějaké romské známé mám, i když se s nimi nestýkám tak často, jak bych chtěl. Jsem rád, že můžu říct, že se s nějakými Romy znám osobně. Já jsem teď v takovém stádiu, kdy je ještě pořád poznávám a snažím se je pochopit. Do jisté míry už jsem se v tom poznávání někam posunul.

Souhlasil byste s běžným názorem Čechů, že Romové se nechávají živit státem, protože nechtějí pracovat?

Já nevím, co to znamená, že „nechtějí pracovat“. Přečetl jsem si rozhovor s Rudou Dzurkem v knížce Jdeme dlouhou cestou. Dzurko je výtvarník, to je přece taky práce; Picasso takhle pracoval celý život. A on tam říká, jak ho štve, že si k němu Romáci chodí půjčovat peníze a pak to propijí. Říct, že se Romům nechce pracovat, je velmi relativní. Ale asi platí, že někteří neradi dělají to, co se jim nechce.

A kde se ten laxní přístup podle vás vzal?

Co jsem o tom četl a slyšel, do značné míry za to může komunistický systém, který Romy odklidil z očí a dal jim přídavky, takže v nich vytvořil závislost na státě. Na Západě jsou přece také Romové a tyhle problémy nemají.

Máte pravdu, že to samé mi nedávno do telefonu říkal kanadský romský spisovatel Ronald Lee: V Evropě jsme prý liní Romy skutečně integrovat, a tak jim dáme přídavky a vyženeme je do ghett. V Kanadě musí každý pracovat, aby se o sebe postaral; stát peníze nerozdává.

Pokud existuje tzv. romský problém, pak ho odstraníme jedině tak, že Romy lépe poznáme. Zatím to vypadá, že jediný, kdo má problém, jsme my. Až poznáme Romy, poznáme lépe i sami sebe. Jako Slovák žijící v Čechách jsem řadu věcí o Slovensku také pochopil až tady.

Zdroj: Milan Jaroš

Ušlechtilí divoši ze spišských osad?

Vojtěch Pelikán

Romové bývají opředeni mnoha barvitými stereotypy: kdekdo má jasno, že jen kradou, nepracují a žijí „každý s každým“. Prostě nepřizpůsobivý chaos a cizorodost. Zvláště v minulosti k těmto představám neoddělitelně patřila ještě jedna — romantický tulák-individualista či magická cikánka přebývající v lesích u ohničků, pevně spjatá s okolní přírodou.

Jak je tomu ve skutečnosti?

Karosa supí mezi kopci, níže za námi postupně splývají paneláky okresního města se socialisticky velkorysími propleteními továren. V autobuse zná každý svou roli — „cigáni“ sedí vzadu a všichni cestující hledí podezřívavě na dvojici s velkými batohy, které toto nezvyklé dělení nedochází. Za půlhodinku vystupujeme před obecním úřadem, odkud nás ještě čeká pořádná štreka do kopce. Po chvíli supění po blátivé cestě protínající částečně rekultivovanou skládku se před námi otevírá známé panorama barevných „eurobytovek“ na těžební výsypce a tradičních improvizovaných „chyžek“ pod nimi.

Jako obvykle nám v ústřety běží pestrý chumel pubertáků i bosých usoplenců. Někteří si i po roce překvapivě pamatují naše jména. Pro nás je ovšem identifikace obtížnější, rozdáváme „cukriky“ a vyhlížíme povědomé tváře. Už nejsme tolik nervózní jako při prvním příjezdu a víme svoje o hororových historkách z úst místních „gádžů“. Jsme zvědaví, co nového se událo i čeho

se tentokrát dočkáme ve svérázném prostředí, jehož charakter se těžko popisuje, ale určitě má kus z Márquezových Sto let samoty i filmů Emira Kusturici. A mně už zase začíná neodbytně vrtat hlavou, jaká role zbyla v místním představení na přírodu.

V říši udivených pohledů

Hned při první návštěvě musí každého trknout, že v osadách na slovenské Spiši je spousta věcí jinak. Rychle si zvyknete, že ať se snažíte, jak chcete, snad stokrát za den se dočkáte zkoumavých a udivených pohledů. Hostitelé jsou však tolerantní — vždyť „gádžové se přece neumějí chovat“.

Za nejednou z romských zvyklostí lze vytušit rozdílný přístup k okolnímu světu. Zvědavost probouzí vyprávění o magické moci nočního lesa či velké tabu, které se vznášejí nad projevy (zvláště ženské) tělesnosti. Těžko někde spatřit visící prádlo, natožpak spodní, neviditelně probíhá každodenní mytí (to vše v prostředí, kde žije v jedné místnosti až deset obyvatel). Všeobecnou cudnost podtrhuje i smích či zaražené pohoršení reagující na nevinný dotaz „Kde tu máte záchod?“

Tajemně působí taktéž motiv skrytý za umělými květinami, jež zdobí bez výjimky každou chýšku. A možná nejvíce zarážející je otázka, proč si místní, žijící na pokraji bída, nepěstují - až na naprosto ojedinělé případy - alespoň brambory či rajčata. Zkrátka, záhada jako (h)Rom.

Volné děti přírody

Když se, obtěžkán po návratu otazníky, ponořím do záplavy studií o Romech, připadám si, jako bych byl skoro jediný, koho tato hádanka znervózňuje. Na přírodu jako by se v nich, jak už to občas ve společenských vědách bývá, až na okrajové zmínky poněkud zapomnělo. Nakonec přece jen slavím dílčí úspěch. Překvapivě je to zrovna český Ekolist z roku 2004, který ukrývá článek z pera plzeňských kulturologů Lenky Budilové a Marka Jakoubka. Text nese provokativní název Mýtus o přírodních Romech a polemizuje s představami dobře známými třeba z Puškinových či Máchových Cikánů. Mýtus, o němž je řeč, se rozvinul v romantismu, kdy se zvláště kočovní Cikáni postupně přerodili z obávaných cizinců v idealizovanou exotickou

Zdroj: Milan Jaroš

skupinu žijící nezkažený, jednoduchý a nespoutaný život v úzkém kontaktu s přírodou. I na ně se tehdy rozšířil známý proticivilizační mýtus ušlechtilého divocha, jeden ze zdrojů celého environmentálního hnutí.

I dávno poté můžeme v Ottově naučném slovníku pod heslem Cikáni číst, jak „jsou opojeni přírodou“; noviny České slovo z roku 1940 je zase popisují jako „volné děti přírody“. Kritičtější mnohdy nebyvají ani odborníci. Kupříkladu romistický historik Weer Rajendra Rishi bez stínu pochybností vykresluje, jak Romové „splynuli s přírodou“.

Dnes už možná taková představa slábne, přesto tu a tam probublá na povrch, jako třeba v případě článku Rollanda Vernona z environmentálního časopisu Resurgence. V roce 1994 jsme se mohli dočíst, jak angličtí Travellers „zobrazují naše ztracené přírodní já“ a „žijí s naprostou pokorou po boku přírody“.

Mýtus je jenom mýtus

Není se příliš co divit, pokud čtenáři takové názory připadají naivní či přestřelené. Rozliční badatelé už dávno poukázali, že (nejen) romantická díla většinou přibližují skutečný život neznámých a cizokrajně působících Cikánů jen okrajově a ve značně svérázné podobě. Zároveň doložili, že přesvědčení o harmonickém soužití tradičních společností s přírodou bývají mnohdy více než čímkoli jiným projekcí představ jejich původců či odpovědí na poptávku majoritní imaginace po jednotném obrazu exotických „jiných“.

Plzeňská dvojice výzkumníků zkouší stereotyp místy až avatarovsky uvědomělých Romů vyvrátit na základě vlastního pozorování. Všimá si přitom projevů, jež musí krátce po příjezdu udeřit do očí snad každého. Sám jsem ostatně nebyl výjimkou. Například živelné kácení stromů dodává osadám bizarní kulisu polomýtiny z metrových pařezů (uniformovaný „žandár“ číhá všude, a proto je hlavním kritériem rychlost a unesitelnost). Neméně vděčným cílem je občas až neuvěřitelná fluktuace věcí a záliba ve všem novém. Nelze opomenout ani zavalení osady kobercem odpadků, v jehož koláži se může vyjímat i autobaterie pohozená u studny.

Budilová s Jakoubkem proto usuzují, že vztah Romů k přírodě je „nestranný až lhostejný“, jejich způsob života „vůči přírodě spíš úkorný“. „Žádný programový vztah (kromě prakticko-uživatelského postoje) k přírodnímu prostředí v romských osadách nenalézáme. Mýtus o sepětí Romů s přírodou je opravdu jen mýtem,“ uzavírají.

Jak se měří sepětí s přírodou?

Nahlonaný mýtus zmíněná autorská dvojice možná vyvrací, ovšem odpověď na skutečnou povahu romského vztahu k přírodě bychom v jejich textu hledali marně. Všimají si totiž jen působivých vnějších projevů. Jakkoli „protipřírodnost“ zmiňovaného chování působí zcela jasně, odvozovat z něj niternou povahu romského „sepětí“ s přírodou je přitom velmi zkratkovité. O vnitřní logice zachycující roli přírody v myšlenkovém světě Romů a postoji, který k ní zaujímají, se tak z textu nedozvídáme..

Mezi námi, není se co divit. Usuzovat na vazbu s přírodou totiž není vůbec lehké — nejde chytit, změřit, dokonce se na ni nemůžete ani pořádně zeptat. Vždyť co byste vy sami odpověděli na otázku: „Jaký máte vztah k přírodě?“

Nezbývá než jít na celou věc trochu od lesa. Nakonec se po pár týdnech v osadách a prolistování štosu publikací ukázalo, že nejpřiléhavější by mohly být dva úhly pohledu: nezemědělský přístup ke krajině a specifická klasifikace světa na základě pravidel rituální nečistoty.

Hloupý rolník a mazaný sběrač

Právě jiný než zemědělský charakter romské společnosti je podle mnohých antropologů jejím určujícím znakem. Vrtání v hlíně nás totiž v mnoha směrech dovedlo k až nečekaně odlišnému prožívání světa a donedávna bylo určující charakteristikou zdejší společnosti. V hospodaření lze spatřovat podíl na nutnosti plánovat do budoucna, vznik měst a hierarchické společnosti, myšlenku konzervace (včetně minulosti či nakonec i přírody), ale i zrození logiky založené na větším nakládání s abstraktními pojmy. Britský antropolog Michael Stewart je přesvědčený, že se romská identita neoddělitelně formovala v závislosti na majoritním rolníkovi. Ten vlastní půdu, akcentuje důležitost pečlivé, efektivní a systematické práce, vyzývá hospodárnost a neokázalost. Zato spíš Romové sice od slovenské společnosti přejímali mnohé (typicky náboženské) prvky, ovšem o zemědělství se nikdy příliš nezajímali, za jediné „čisté“ tradičně považují peníze získané obchodováním a v životě oceňují zejména inteligenci a mazanost. Symptomatické je už samotné označení „gádžo“: pochází z maďarštiny, kde znamená „rolník“ i „hloupý“. Někteří autoři, například antropolog českého původu Ernest Gellner,

proto soudí, že se romský způsob života blíží spíše lovcům a sběračům. Právě neagrární povaha romské společnosti nejvíce přispěla k jejímu odmítání většinou. Na rozdíl od pozdější idealizace se sedláci vůči „svobodě“ lidí bez domova či pána vymezovali. Nerozuměli, jak zejména potulní Cikáni mohou žít bez pevného pouta k půdě. Vždyť například ze čtvrt milionu uherských Romů jich kusem pole disponovalo sotva deset tisíc, přičemž hospodařili na 0,011 % celkové výměry Uher. I proto je ve slovenském folklóru „Cigán“ zdaleka nejčastějším a nejpropracovanějším obrazem nebezpečného cizince.

Špína a hlína

Dojem, že dominantně neagrární přístup přetrvával až do současnosti, jsem nezískal jen z vlastního pozorování. Například osm let starý a téměř vyčerpávající sborník Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku dochází k závěru, že ačkoli Romové často vlastní či mají možnost obhospodařovat i půdu relativně kvalitní, málokdy tak činí. Jen o málo populárnější bývá chov slepic, prasat či koz. Důvody mohou být různé. Kromě financí třeba i neznalost zemědělských praktik a návazná obava, že by se výpěstek nepovedl a stali by se (opět) terčem posměchu. Někteří Romové však rovnou tvrdí: je to práce pro gádže. Zvláštní pozornost si přitom zasluhuje i samotný vztah k půdě a zemi. Pouhý dotek hlíny i vše, co se zemí přijde do kontaktu, se totiž v romských očích stávají něčím symbolicky znečištěným.

Pozor na nečistou přírodu!

Právě zmíněný aspekt je v mnohém zásadní. Pravidla rituální nečistoty totiž doposud tvoří jeden z klíčových způsobů organizace romské společnosti. Jde o víru v určitou nehmotnou vlastnost, která vnitřně poskvrňuje jejího nositele — ať už je jím člověk, zvíře či věc. Jak naznačila americká antropoložka Anne Sutherlandová, na základě symbolického vymezení hranic mezi čistým a nečistým lze dobře pozorovat, jak Romové oddělují přírodu a kulturu

a terak stigma nečistoty vyčleňuje jedince mimo lidskou společnost. Zkoumáním fenoménu nečistoty napříč etniky se proslavila britská antropoložka Mary Douglasová. Všimla si, že nečisté bývá to, co „není na svém místě“, a tedy postrádá smysl. Typicky jde o anomálie. Špína a znečištění tak představují hrozbu pro řád a smysl světa a je třeba podrobit je speciálnímu — většinou ritualizovanému — zacházení. Projevy přírody, které určitému společenství nezapadají do klasifikačního rámce, je proto nutno nějakým způsobem uchopit, dát jim lidský otisk. Lidská kultura totiž obecně nebývá pokládána za samozřejmou a panují obavy, že se může rozplynout v přírodní spontaneitě.

Duchové v džungli

Po přečtení podobných studií je zajímavé obrátit zrak zpátky na spíšské osady: Pro zdejší Romy jako by kupříkladu bylo mnohem důležitější oddělit čisté „doma“ od méně čistého „venku“. S vnitřkem, kde se pečlivě udržuje pořádek, často ostře kontrastuje neutěšený vnějšek zavalený odpadky. Postoj k nečistému „jinému“, ať už jde o exteriér, přírodu či „gádže“, přitom bývá velice analogický a promítá se i do vztahu k vlastnímu tělu, kdy kupříkladu vlasy se považují za poskvrňující.

Rituálně nečistí lidé (například čarodějnice) jsou v tomto duchu prostorově vyčleňováni mimo osadu, prestižní naopak bývá bydlení uprostřed anebo u cesty. Tito takzvaní „degeši“ proto často žijí izolovaně mezi stromy, zejména ti s nejnižším statusem — postižení či neplodní.

Okolní les je pro spíšské Romy poměrně nebezpečným místem. Dále od osady má totiž „svoju moc“ a lidský vliv zde slábne. Ostatně, kdo ví, nakolik je náhodná podobnost romského výrazu džungalo (hnusný, nečistý, ďábel) s džunglí (mající původ v sanskrtském termínu pro poušť, les či divoké). Zvláště v nočním lese snadno můžete potkat ducha zemřelého — mula. Po půlnoci proto neexistuje, aby někdo zůstal mimo osadu. Zmínku o přespání v lese považovali naši hostitelé za nepochopitelný hazard. A když jednou v noci kdosi zaklepal, nikdo se neodvážil otevřít.

Psožrouti a Matka Země

Na čistá a nečistá se dělí i zvířata. Zvláštní přístup vyžadují zejména had, ale i pes, kočka či žába. Romové málo věří na náhodu a různé úkazy při-

suzují spíše zásahu vyšší moci. Když do jedné chýšky nosila kočka hady, nezbylo tedy než se odstěhovat. Postavení rituálně nečistých zvířat však mnohdy může působit paradoxně. Jakkoli totiž bývají zavrhována, plnívali často zároveň magickou či léčivou funkci. Mast z psího sádla je velmi vyhledávaná, zatímco „psožrouty“ všichni opovrhují.

Na vztah k přírodě zajímavě odkazuje ambivalentní postavení žen. Nakonec i ony zmíněné všetečné umělé květiny symbolizují především život a bezprostředně se asociují právě s ženstvím. U Romů také občas můžete narazit na zmínky o Matce Zemi, přičemž podezřelé shodné rysy mívá i nebývalé rozvíjení mariánský kult. Každá žena se pak podle Romů více než muž dostává na pomezí lidského a spontánního. Postoj k ženám a nakonec i vlastnímu tělu lemují touha potlačit či skrýt spontánní projevy přirozenosti, respektive nad nimi ritualizovanými pravidly získat kontrolu. Kromě zmíněné dvojice vnější a vnitřní je tudíž zásadní i tabuizace nečisté spodní části těla, zejména pro její souvislost s plazením. Oproti majoritním představám divokých a hříšných Cikánek tedy snad nemůže být realita kontrastnější.

Já nic, já se tu jen procházím

I z nadnesené letmé ochutnávky je patrné, že romské pouto k přírodě asi bude v leccem odlišné. Nejedna z těchto rozdílů bychom dohledali ve vlastní minulosti, i když zvláště znaky navázané na (ne)zemědělství působí dosti svébytně. Upírat však Romům přímý vztah, jak to učinili autoři zmíněného článku, by zdá se bylo zkratkovité.

V osadách se sice netřídí odpad, lesy se kácejí hlava nehlava a ochrana přírody spíšským Romům mnoho neříká. Když jsme je sami upozornili na pěkný výhled do krajiny, vzpomínali spíše na to, jak dříve z okna viděli, co kdo dělá. Ani do přírody nechodí „jen tak“, bez houbařského či dřevorubeckého záměru. Podobné touhy připisují výhradně gádžům a spojení „jít do lesa“ je synonymem pro milování. Historku o Romovi, kterého v lese načapala policie a on se vymlouval, že se tu „len procházel“, proto doprovázejí salvy smíchu nad absurditou celé situace.

Zkušenost v osadách mi nicméně napověděla, že romské pojetí nelze sešněrovávat do našich subjektivních škatulek, jak má „správný“ vztah k přírodě vypadat. Raději jsem usiloval o to pochopit, co všechno romský vztah k přírodě zrcadlí o tamní společnosti. Krom jiného mi návštěva v osadách ukázala, že ne zcela právem bývá jejich obyvatelům zhusta podsouván status sociálního problému, moderního důsledku zchudnutí, jenž je třeba „vyřešit“. Z mé zkušenosti totiž jasně vyplývá, že spíšští Romové oplývají nečekaně komplexním, originálním a mimořádně zajímavým pohledem na okolní svět. Cestou zpátky pak přemítám, že vřídlost k přírodě zřejmě většinou bývá dost nesamozřejmý a specificky moderní úkaz a nemívá vždy cenu hledat po celém světě ztracený ráj ušlechtilých ekodivochů. Při návratu do vumělkovského města se však nakonec nemůžu ubránit obdivu, jak důležitou roli v životě osady rytmy a zákonitosti přírody hrají. Vybavuji si romské pojetí krajiny, vnímané spíše jako jeviště, kterým probíhá hranice lidského a mimolidského světa, či jako subjekt, skrze nějž komunikuje Bůh, a hlavou se mi honí: že by to s tím sepětím bylo přece jen složitější?

Autor je interním doktorandem programu Sociologie, oboru Humanitní environmentalistika na Katedře environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.

Článek je mírně přepracovanou verzí textu, který byl uveřejněn ve společensko-ekologickém časopise 7.G/Sedmá generace č. 3/2010. Přípraven byl v rámci grantového projektu Environmentální aspekty životního způsobu II, řešeného na Fakultě sociálních studií MU v Brně a v rámci projektu Fondu rozvoje vysokých škol Stereotypy o Romech v environmentální perspektivě, evidovaného pod číslem 734/2011/G5.

Vychází z autorova výzkumu shrnutého v diplomové práci Romové a příroda, která byla oceněna prvním místem v kategorii diplomových prací v loňském ročníku soutěže o Cenu Josefa Vavrouška.

Dostupná je na http://is.muni.cz/th/102931/fss_m/.

Chybí tu pohled dítěte

Dokumentaristku Hanu Ludvíkovou zajímá, co prožívají teenageři v dětských domovech

Michal Kříž

Hrdiny vašeho absolventského filmu Hranice ghetta jsou romští teenageři umístění v dětském domově, kde vytvářejí hiphopový klip o svém životě. Jak jste se k tomuto tématu dostala?

Zaujala mě práce přes jednu neziskovku. Šlo o výuku anglického jazyka prožitkovou-terapeutickou metodou, nešlo tedy o klasickou výuku, ale o výuku hrou. Přihlásila jsem se na konkurs, vybrali mě a já jsem pak vyučovala dva roky v dětském domově. Jedním z principů této metody je pracovat s dětmi tak, aby se uvolnili, necitily, že se teď mají něco učit, aby je to prostě bavilo. Pro mě to bylo krásné a zároveň velmi těžké. Tyto děti jsou úžasně intenzivní, což se mi hodně líbí, zároveň je to komplikované vzhledem k jejich často roblémovému chování. Byla to velká výzva, občas jsem s nimi bojovala, ale dost jsme se spřátelili a díky společné práci na hiphopovém klipu se pak děti velmi zklidnily. Byla jsem pro ně ta, která jim umožňovala věnovat se jejich koníčku.

Proč zrovna hip hop?

Líbilo se mi na něm to spojení s textem, ve kterém můžou říct, co je števě i co mají rádi. Pokud by šlo třeba jen o tanec, tak se v tomto ohledu nemohou dost jasně vyjádřit. V hip hopu je sdělení slovní a hlavně ho pubertáci berou.

O čem děti konkrétně psaly?

Některé texty byly velmi upřímné a něžné – jedna dívka třeba napsala moc niterný text o lásce, spoustu lidí to pak při sledování videoklipu dojímá.

Jak jste se vlastně dostala ke studiu dokumentu?

Já nestuduji na FAMU dokument, ale Centrum audiovizuálních studií, kde jsem začala točit o dětech dokumentární film – tvorba je na této katedře dost svobodná, můžete dělat cokoliv od performance, videoartu až po dokument. A právě ta svoboda žánrů a druhů práce s obrazem mě přitahovala.

Když jste v domově začínala pracovat, věděla jste, že chcete v tomto prostředí natáčet?

Až po nějaké době mě napadlo tuto praxi zužitkovat pro mou práci na FAMU. Původně jsem chtěla o tématu psát diplomku, a dokument vznikl až z práce s dětmi na jejich společném videoklipu.

Jak vlastně videoklip vznikl?

Videoklip byl vlastně jen jedním z výstupů dlouhodobého projektu. Během návštěv dětského domova se ukázalo, že se dětem hodně líbí hip hop, a písou také vlastní texty. Napadlo mě pro ně zorganizovat hiphopový workshop. V rámci několika workshopů vznikla píseň a videoklip ve spolupráci s beatboxery Jaro Cossigou a Ivanhoem. Scénář k němu a texty si děti samy vymyslely. Jaro Cossiga hodně pracuje s „problematickými“ dětmi z dětských domovů i takzvaných ghetta, jezdí například do Chanova. Videoklip jsme pak prezentovali na festivalu Jeden svět a Khamoro a také jsme s dětmi udělali dva koncerty. Zároveň se do domova snažím jezdit pravidelně s tím, že jsem si vybrala dva možná tři protagonisty, které bych chtěla sledovat v delším časovém úseku a natočit o nich časosběrný dokument.

Takže se dlouhodobě vrhnete na téma dětí odcházejících z dětských domovů...

Nikdo toto téma v Česku ještě nezpracoval, je to příležitost vidět na konkrétním příběhu jednotlivce některé důsledky ústavní výchovy. Hodně se o problematice dětí v dětských domovech mluví, bohužel často formou „modelka přináší dary“. Ale nemluví se příliš o dětech, co prožívají a cítí, jaký je jejich

Zdroj: Archiv H. Ludvíkové

Hana Ludvíková vystudovala katedru scenáristiky a dramaturgie na FAMU, v současnosti s na těžší škole pokračuje v magisterském studiu na katedře Centra audiovizuálních studií. V letech 2008 -2009 působila v dětském domově jako učitelka angličtiny prožitkovou-terapeutickou metodou.

příběh, jejich budoucnost, nemluví se moc o souvislostech. Chci nabídnout možnost podívat se očima toho dítěte, ukázat, co prožívá a čím si musí projít, a jaké kroky udělat ve snaze začlenit se do společnosti, co ho na té cestě čeká jako Roma, který vyrůstal v ústavní péči. Jak se jejich představy pak v osmnácti letech setkají s realitou, kdy si budou muset najít práci, platit nájem a podobně, do jaké míry rozumí úřední řeči, jestli vědí, na koho se mají v různých situacích obrátit, jaká mají práva a povinnosti. Což se obávám, že často nevědí. Zároveň mě zajímá, jak je česká společnost ochotna jim pomoci. Pro to, aby se do této situace šlo vcítit, je potřeba právě ten delší časový rozptyl. S odstupem se toho ukáže více.

Vnímáte někdy přítomnost kamery jako omezení pro možnost zachycení skutečných situací?

Na jednu stranu ano, ale když je přítomná delší dobu, je snazší jí přestat vnímat. Sebekontrola opadá zvláště rychle u dětí. Co se týče ostatních, myslím, že jim díky tomu budou vycházet víc vstříc. A zároveň je tu možnost skryté kamery.

Ve filmu se děti ptáte také na to, co pro ně znamená být Romem...

Většina z nich považuje romský původ za ohromný handicap. Nechtějí být Romy. To spíš chtějí být černochoy – těm jde dobře hip hop, v naší společnosti – v médiích – mají prestižnější postavení. To je další téma, kterému se chci ve filmu věnovat: jaké to je být Rom, ale vyrůstat bez soudržnosti romské rodiny a bez její podpory.

Chystáte s dětmi nějaká další vystoupení?

Ted bychom chtěli vystoupit s dětmi na festivalu Khamoro, v rámci G-talentu, což je talentová soutěž pro romské děti. Loni jsme ji zahajovali, soutěž má pod patronátem Michaela Kocába. Soutěž vede beatboxer Jaro Cossiga, který chce mezi romskými dětmi hledat talenty v rapu, beatboxu, zpěvu a breakdancu.

Videoklip Sewerka feat si můžete pustit na profilu G-Talentu na facebooku v sekci videa: <http://www.facebook.com/#!/GTalentShow>

Romové po evropsku

Michal Kríž

Česká televize se v lednu vrátila k vysílání dokumentárního seriálu Romové v Evropě, který vznikl loni v rámci koprodukčního projektu deseti evropských televizních stanic.

Výsledkem je devět dílů tematického cyklu, spojených prostě určeným záměrem: neobvyklým příběhem ze života Romů přitáhnout pozornost diváků k tématu, a ideálně tak přispět k většímu porozumění odlišnosti.

U podobného zadání trochu hrozí, že ve výsledku půjde o přehlídku výjimečných a úspěšných osobností se snědou pleť, jejichž portrét ale mnoho neřekne o odlišné situaci běžných Romů v dané zemi, anebo z filmu bude číset snaha o manipulaci s divákovým míněním. Většina z dílů cyklu se ale naštěstí vydala trochu jinou cestou a zdařile tak odráží skutečnou kulturní různost Romů žijících v odlišných po celé Evropě.

Jako první odvysílala Česká televize film, nazvaný podle tábořiště rumunských Romů u irského Dublinu – Útočiště M-50 –, na kterém pod vedením zkušené dokumentaristky Iriny Maldey spolupracovaly irská s rumunskou televizí. Dokument sleduje jednoho z obyvatel téměř tisícíhlavého nelegálního tábořiště Stoicu Rostase, který doufal, že v Irsku najde lepší život. Kvůli cestě do země zaslíbené se strašně zadlužil, teď se ale pod tlakem úřadů musí vrátit zpět. Kamera jej při jeho návratu doprovází a nezůstává tichá. Dokumentaristka Maldea tak dohaduje se starostou rodné Rostasovy vsí pozemek pro stavbu chatrče i dodání pytlů s maltou.

Nezvyklý přístup, jak zaznamenat realitu čerstvě přestěhované romské osady do nového kontejnerového bydlení zvolil srbský tým dokumentaristy Milutina Jovanoviće. Ten bezzubou pomoc úřadů, které je přestěhovaly z bídý chatrčí

pod mostem do bídý kontejnerů na okraji města, zachycuje hned dvěma kamerami. Jedné se chápá sám, druhou třímá jeden z obyvatel osady Mateja Buzurović. Divák tak sleduje především snahu Matejeho natočit o podmínkách v kontejnerové osadě film, tak jímavý a pravdivý, že by jej odvysílala veřejnoprávní televize. V záměru mu však brání (ne)čekané překážky...

Zbývajících sedm snímků volí dobře známou cestu pozitivních příběhů úspěšných Romů. Španělští dokumentaristé sestavili dramaturgii podle života úspěšného podnikatele, jehož syn chce být ještě lepší než on, italská se soustředila na příběh vítěze reality show, čeští zachytili kariéru známého hudebníka i aktivisty Vojty Lavičky a Černošci točili s bronzovým medailistou v běhu na sto metrů z poslední paralympiády v Pekingu.

Filmařsky nejpovedenější je ale polský portrét s názvem Pět kol věnovaný čerstvému mistrovi světa v kickboxu Gerardu Linderovi. Prostříhy obrazů z pěti kol klíčového zápasu, střídají epizody ze života Lindera jako romského aktivisty, trenéra bojových sportů, i autora hiphopových skladeb, oslavujících ctnosti bojovníka i romské kořeny. Prostý, ale zábavný příběh o smyslu cílevědomosti můžete, spolu s ostatními díly série Romové v Evropě, v současnosti zhlédnout prostřednictvím internetového vysílání České televize. Třeba při čekání na uvedení tematicky blízkého, nového dokumentárního filmu Jany Počtové Oči tygra.

Věnovaný je trenérovi Stanislavu Tišerovi, osminásobnému mistru republiky v boxu, který v současnosti provozuje na pražském Žižkově boxerský klub, jenž je svéráznou alternativou nejen pro děti z těžkých sociálních podmínek. Snímek se bude promítat v rámci festivalu Jeden svět, poprvé 10. března.

Romové v Evropě najdete na adrese www.ceskatelevize.cz/ivysilani

Výstava o životě za plotem

Památník Lidice otevřel 9. února další ze série putovních výstav připomínajících nacistické zločiny 2. světové války. Výstava s názvem „Lety – život za plotem“ se věnuje vzniku a historii tábora v Letech, osudům v něm deportovaných lidí i obecně historii českých a moravských Romů. Po úvodním připomenutí okolností příchodu Romů do Evropy a jejich života v českých zemích před válkou, se soustředí především na období let 1940-1943, kdy tábor v Letech existoval. Ukazuje jeho pomalou proměnu v tzv. cikánský tábor, kterým od roku 1942 prošlo na 1308 Romů včetně žen a dětí.

Blíže se seznámit s jeho ještě nedávno skrytou historií můžete v lidickém muzeu do 29. března. Od dubna bude výstava k vidění v Muzeu romské kultury v Brně. V lidickém muzeu na ni od 31. března naváže výstava s názvem „Genocida Romů v době 2. světové války“.

Lety – život za plotem: 9. 2. - 29. 3. 2011, Muzeum Památníku Lidice, Tokajická 152. Otevřeno denně od 9.00 do 16.00 hodin. www.lidice-memorial.cz

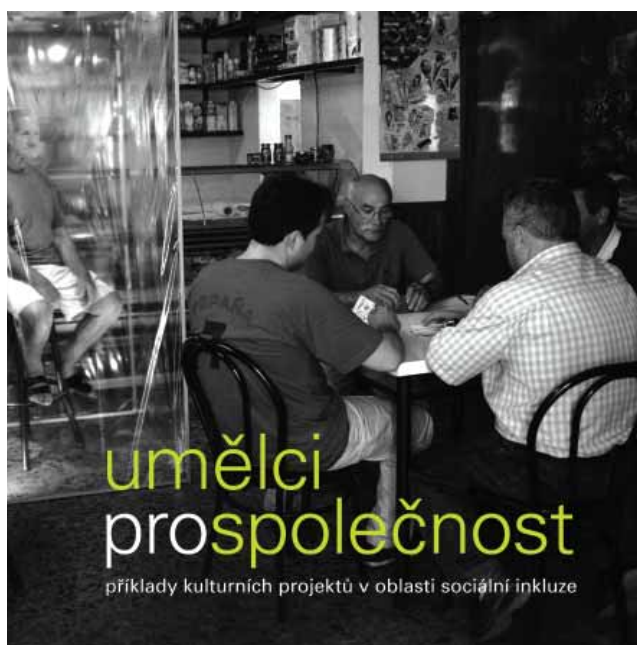
Divadelní inscenace povídky Eriky Oláhové

Dramatizací povídky současné romské spisovatelky Eriky Oláhové vznikla na půdě Malého vinohradského divadla v Praze hra Prokletá rodina aneb O zuřivém Kalmanovi a statečné Marce

(premiéra proběhla 16. 12. 2010). V inscenaci příběhu, v jehož jádru stojí až pohádkový motiv kletby, kterou lze zlomit jen díky výjimečné odvaze, za Romy „zaskakují“ bílí herci. Dosaďadní kritiky se ovšem shodují, že co by se mohlo zdát jako úskalí, soubor MVD zvládá s přehledem.

Ze střetu dvou světů, které si často příliš nerozumí, se rodí část komediálních kvalit představení, ale i možnost komentovat kořeny vzájemných předsudků. Dramatizace v režii Slováka Petera Chmely oživuje příběh z pera autorky inklinující často k strašidelným a naturalistickým motivům, improvizací a hravostí.

O zuřivém Kalmanovi a statečné Marce: nejbližší repríza 13. 3. 2011, Malé vinohradské divadlo, Záhřebská 21, Praha 2. www.male-vinohradske.com

Kulturou proti sociálnímu vyloučení

S výměnou kalendářů se změnilo i téma každoročně vyhlašované Evropskou unií a rok dobrovolnictví vystřídal rok 2010 věnovaný boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Na jeho sklonku stačila vydat česká kancelář Culture k tématu publikaci Umělci pro společnost: příklady kulturních projektů v oblasti sociální inkluze. Autoři se v ní snaží přiblížit současné způsoby propojení kultury a umění s aktivitami směřujícími k začleňování a podpoře sociálně vyloučených skupin.

Povedlo se jim vytvořit dobře srozumitelný a ucelený úvod k tématu představením více než třiceti evropských organizací a jejich projektů, odvíjejících se od úzké spolupráce s lidmi žijícími v sociálním vyloučení. Důraz navíc představované organizace kladou především na vlastní aktivitu samotných klientů.

Zdarma je publikace ke stažení na adrese www.culturenet.cz, nebo v tištěné podobě v sídle kanceláře v Praze v Celetné 17.

Umělci pro společnost: příklady kulturních projektů v oblasti sociální inkluze, vydalo Culture. www.culturenet.cz

Třináctý ročník Jednoho světa

V mottu letošního festivalu pořádaného společností Člověk v tísni, i ve výběru filmů ze čtyřiceti zemí světa, se výrazně odráží výzva k odpovědnému občanskému postoji a aktivismu. V tomto duchu se pozornost věnuje hlavně tématu korupce, životu seniorů, ekologii či ženským právům.

Orientovat se v nabídce více než stovky filmů, pomáhají názvy programových kategorií: Tváře korupce, Věku navzdory, Cesty ke svobodě, Ekologické výzvy, Ženským hlasem, Panorama (snímky úspěšné na světových festivalech), NonComm (krátké spoty se sociálními tématy), České dokumenty, Člověk v tísni uvádí (z produkce ČT) a Krátké filmy.

Mimo hlavní soutěž se festival chystá ocenit dokumentární filmy přibližující témata běžně mediálně opomíjená nebo záměrně zamlčovaná (sekce s názvem Máte právo vědět). Festival tradičně zahájí pražská část osmý březnový den a následně se přesune do dalších třiceti měst.

Jeden svět: 8.3. – 17.3. 2011, Praha. www.jedensvet.cz

Zatančí!

Foto: Lukáš Houdek

Text: Lenka Jandáková

Ještě neutichl závěrečný potlesk a hledištěm už putují kalíšky slivovice určené nejen těm s odolnějšími zábranami, které nezlomily ani rozpustilé kreace tanečníků představení Případy doktora Toureta, ujišťujícího, že tančit umí každý, kdo touží. Když spustí energická živá kapela, hudba na jeviště přiláká i poslední váhající. Tančírna začíná...

Je po rozpacích, vedení dráždivými rytmy rozvíjíme se, každý s vlastní představou romského tance. Záhy se výuky ověřených pohybů a jejich základních variací ujímají sourozenci Mirgovi ze Salut Roma – Denisa žen a Jan mužů. Počítáme kroky, hlídáme si strany i rozestupy, nutíme ruce, nohy, boky i hlavu symbioticky vládnout dosud nepoznanými pohyby, to vše v nesmlouvavě se zrychlujícím tempu.

Genderové rozdělení má své kouzlo – i když v řadách proti sobě, tančí muži a ženy jakoby spolu. Dívky všefakajícími pohyby paží a rukou mužům posílají zprávu o oddanosti, pánové zběsile rychlými poskoky a tlesky – ciframi – vydupávají do divadelních prken zprávu o své síle a vytrvalosti. Po necelé tři čtvrtě hodině perného zkoušení se i mně, která se každému hromadně provozovanému skotačení vyhýbá širokým obloukem, daří dosáhnout vcelku esteticky koordinovaných pohybů, o jejichž lادnosti a dotaženosti však nemůže být řeč.

Snad mě omlouvá snaha nepokazit zážitek ostatním tančícím i divákům, kteří zůstali přihlížet z bezpečí sedaček. Soustředím se totiž v první řadě na ty pohyby, které v případě včasného neprovedení mohou zanechat nežádoucí zvukovou stopu, případně vyvolat srážku, neřku-li pád. A tak se o jeden z nejsilnějších dojmů (a věřím že nejen můj) postarala vrcholná pasáž rytmického souladu hudby a tanečníků, kteří se podíleli správně načasovaným tleskáním a dupotem. Získaná zkušenost, kdy jsme se pokoušeli obsáhnout krátkou choreografii pravého romského tance, navíc nenásilně vyvrátila názor, že se Romové tanečníky už rodí. Vlastním tělem jsme si ověřili, že každému pohybu se musíme učit a zkoušet jej.

Ten večer se také naplnilo nenápadné poselství tančírny: tančit pro radost a radost šířit dál.

Tančírna navazovala na autorské představení Anny Políkové Případy doktora Toureta.

Být Romem, Romkou na chvíli, diváci zkusili v únoru v divadle Ponec

DRÁSAVĚ ČTENÍ

Přehled romských próz o holocaustu vydaných v Česku

Lenka Jandáková

Dvacátý osmý lednový den si celý svět připomínal oběti holocaustu. Židé si připomínali oběti šoa. Romové oběti porajmos. Stejně jako mají tyto dva národy vlastní slovo pro holocaust, mají i vlastní literaturu, která se s krutou historií zkouší znovu a znovu vyrovnat.

Elena Lacková (1921–2003)

„A tak jsem se jedné úplňkové noci rozhodla, že napíšu divadelní hru. Naše romské divadlo! A že ukážeme gádžům, kdo jsme, co jsme prožili a co prožíváme, jak cítíme a jak bychom chtěli žít.“ Vyprávěla spisovatelka Elena Lacková romistce Heleně Hübschmannové pro knihu o svém životě *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*, jak se rozhodla psát – napsat divadelní hru o utrpení slovenských Romů během II. světové války – Horiaci cigánský tábor.

Drama o lásce krásné a odvážné romské

dívky Angely a statečného a spravedlivého gádži Antona bojujících proti gardistům za práva Romů sepisovala Lacková do školních písanek po večerech roku 1948.

Hoříci cigánský tábor secvičila se svými příbuznými a přáteli z osady na Korpáši, zkušebnou jim byla její chatrč, les a nakonec i třída místní školy. Na premiéře v šarišském kulturním domě stejně jako na dalších 105 repríz v slovenských i českých městech bylo narváno.

Humanistické poselství hry – právo na lidskou důstojnost – komunistická propaganda překroutila podle hesla „boj za světlé zítřky“.

Ze skutečných příběhů z válečných let vycházela rovněž ve své povídkové tvorbě.

Ceija Stojka (1933)

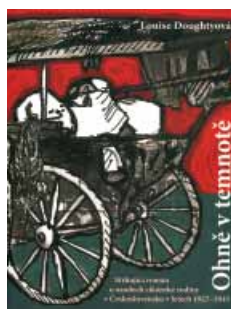
V roce 1988 v Rakousku vyšly pod názvem *Žijeme ve skrytu* tíživé vzpomínky na dětství poznamenané nacismem rakouské Romky Ceiji Stojky, která si, stejně jako Lacková, troufla vystoupit z tradice orální kultury a své zážitky světila papíru. Porušila tím hned několik tabu: jako příslušnice romského národa, navíc žena napsala a publikovala knihu o holocaustu – genocidě Romů.

V Rakousku svou knihou prolomila desetiletí trvající mlčení o romském holocaustu, a zároveň (i názvem) poukázala na životní realitu Romů poznamenanou vědomím, že rakouská společnost tuto minulost nedokázala odsoudit.

Na otázku své spolupracovnice Karin Bergerové, zda z tehdy chystaného vydání knihy nemá strach, odpověděla: „Nemám strach, vůbec ne. Ačkoliv když se jako vídeňská Romka prezentuju rakouské společnosti, tak je to ode mě dost velká odvaha, je to riziko, protože je jasné, že tady byli Romové a Sintové po staletí utlačováni. Ale my musíme vyjít na veřejnost, musíme se otevřít ostatním, jinak to dojde tak daleko, že jednou zmizí všichni Romové v nějaké díře.“

Stojka se následně vedle pera chopila i štětce. Černobílá trýznivá exprese obrazů s názvy jako *Holinky esesáků/ E SS-enge khera* nebo *Stydíme se/ Ame lažas ame* je dalším dílem do mozaiky, kterou autorka skládá celý život – aby ostatní pochopili, nezapomněli a ona mohla se svými vzpomínkami žít.

Louise Doughtyová (1963)

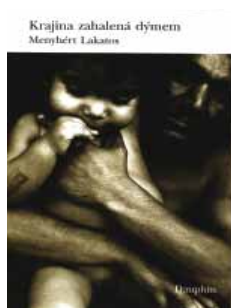

Britská autorka romského původu Louise Doughtyová v historickém románu *Ohně v temnotě* (2003) na osudech jedné rodiny ukazuje život českých a moravských Romů během období hospodářské krize, nástupu nacismu a internace do sběrných táborů až po květnové postání v roce 1945.

Autorka díky stipendiu British Council mohla přímo na brněnské univerzitě konzultovat jednotlivé reálie s historikem Ctiborem Nečasem, specializujícím se na romský holocaust. Vznikla tak kniha, jež je sice beletrií,

ale opřenou o konkrétní fakta a data. „Miluji vymýšlet si příběhy. Báví mě výzkum a cestování, představuji si sama sebe jako jiné lidi žijící v různých dobách a na různých místech.“

Menyhért Lakatos (1926–2007)

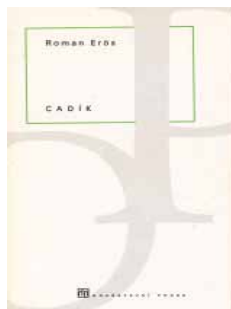

Čtyřsetstránkový román *Krajina zahalená dýmem* tančící na hraně memorátu a beletrie vyšel poprvé v češtině až jednáct let poté, co jej jeho autor, maďarský Rom Menyhért Lakatos dopsal. Děj knihy se odehrává koncem 30. let v Maďarsku – vzrůstající se fašismus stupňuje represe vůči Židům, které zanedlouho postihnou i Romy.

Bezejmenný hrdina, autorovo alter ego, není už dítětem, ale ještě ani mužem. Právě léta, kdy se vlivem války život v jeho rodné osadě přezdívané Cikánská Paříž postupně zhoršuje,

jej zásadně utváří. Tradice a normy jdou stranou, když je člověk nucen bojovat o holou existenci. Hlad a nouze doženou jeho rodný klan Péterášů k porušení tabu – pojídání koňského masa. Román končí předzvěstí blížící se genocidy, těsně po vypuknutí druhé světové války.

Roman Erös (1963)

Téma holocaustu zpracoval i tajemný autor Roman Erös ve svém debutu *Cadik*, jehož název odkazuje na hebrejské slovo Zaddik/ Spravedlivý. Děj knihy tvoří dva paralelní příběhy: židovské dívky Rebeky a polovičního Roma Martina. Zatímco dívčin příběh se odehrává během II. světové války, Martin je dítětem 60. let minulého století. Jejich příběhy se ale stejně dotýkají... „Jde o spravedlnost. Někdo si účty minulosti dokáže vyrovnat, jiný dokáže odpustit. Jsem věřící člověk, četl jsem bibli a zajímaly mě dějiny Židů. Na rozdíl od

jiných národů mají dávné písemné záznamy a najednou dospěli v Evropě do čtyřicátých let minulého století a postihl je největší pogrom v historii. Je to fikce, kterou jsem si vymyslel, ale vražda miliónů lidí je realita.“

Kdo jsou ti Romové?

Hra pro tři herce, jedno propadlo a sloupce krabiček na jídlo

Kateřina Čopjaková

Píše se rok 2238, tři robo-lidé antropologové dostávají do své laboratoře zvláštní zásilku: kostru člověka a koně. Trojice vědců začíná na základě výsledků analýz skládat mozaiku jednoho života: žena, pětadvacet let, smrt nastala pádem z výšky, doba úmrtí rok 2020...ROM-KAI? Právě tady by své bádání měli okamžitě utnout...

V roce 2238 už totiž Zemi neobývá jiná než nordická a baltická rasa, a tedy středobodem zájmu je oficiálně jen nordická a baltická historie. Žádná kostra černocho či Asiata tak do jejich laboratoře nikdy nezabloudí, ale romská mohla... Proč?

„Ro-mo-vé --- e-trní-kum eu-ro-po-id-ní ra-sy,“ loví ve svém softwaru antropoložka (Barbora Milotová). Podobně nenuceně se dozvídáme i další informace o Romech a jejich konkrétní reprezentanci, předmětu výzkumu, v novém autorském představení brněnského Divadla Feste Pásla koně na balkoně.

„Byla zamilovaná a bála se,“ doplňuje svou kolegyni antropolog zkoumající milostné dopisy, jež si s sebou nešťastnice vzala do hrobu (Jan Grundman). A třetí nejneposednější z vědců (Lubomír Stárek) jej častuje dalším ze svých oblíbených „Dobře, týj“

Mezi sci-fi žánrem a velkorysou výpravou se dá ve filmu udělat stoprocentní rovnítko, na divadelních prknech je však vše o něco komplikovanější. Radomír Otýpka zvolil cestu minimalismu: propadlístě je vědeckým „stolem“ (tedy zkoumané kostry divák nevidí) a jednoduché plastové krabičky na jídlo skládané do rohu pódia slouží jako databáze antropologických výsledků. Zní to až příliš jednoduše a ochotnický, ale společně s hrou světél a stínů, futuristických kostýmů a elektronické hudby Jiřího Starého před očima diváků vystavává plnohodnotný obraz sci-fi laboratoře.

Na podobné zdánlivě prosté koucky můžeme rozkrájet i scénář Jiřího Honzířka, Kateřiny Koňšové a Sabiny Macháčkové: úryvky z antropologických a romistických studií, internetových diskusí, raportů neziskovek, vystupu úřadů a samozřejmě --- anekdoty. Mozky antropologů posílené implantovaným softwarem pracují na principu bleskurýchlych internetových vyhledávacích a v mžiku vychrlí vše. Utříbení informační zmeti už je horší.

Právě v komentářích k datům se projevují charaktery jednotlivých postav: autoritám poslušná vědkyně držící se úzkostně faktů, po pravdě toužící antropolog intuitivně cítící nespravedlnost a neposedný vědec se sklonem k rychlým soudům a cynismu. Třeskutá směsice vybuchuje v komických replikách, které v první chvíli lechtají bránice diváků, aby je následně přivedly k zamyšlení nad vlastními předsudky vůči Romům.

Divadlo Feste soustředí se na aktuální společenská a politická témata přivádí už po deváté svým autorským představením publikum ke kostlivci ve skříni. Po odsunu českých Němců (Identita 2: Popis jednoho obrazu) či předsudky vůči muslimům (Identita 1:Náš islám) přišly na řadu obrazy, jež si majorita vytváří o Romech (Identita 9).

A jak už to bývá v případě Divadla Feste bývá mnohem více než o Romech se dozvíte o sobě.

Nejblížší představení: 29.3. 2011, 19:30, Stádec, Brno

Více info: divadlofeste.cz

Čeho jsme se doma báli

Kastar khere darahas

Text: Irena Eliášová /Eva Danišová/

Je pátek a je jaro, nejhezčí období roku. A ke všemu ještě krásný slunný den jako malovaný! Konec pracovního týdne pro mě znamená víkend strávený s dětmi. Co hezčího mě může čekat? Nejlépe si odpočinu u nich, s vnučkou se potěšit a co je nového u mladých. Že jsem zvědavá? To ani ne, spíš starostlivá. Zda-li pak je vše v pořádku tak, jak má být. To my, rodiče, děláme. A rádi. Jak kdy.

I když se manželovi moc nechtělo, přemluvila jsem ho.

„Pořád je jen otravuješ, proboha! Nech je být, ať jsou taky chvíli sami. Mohli bychom si jít radši někam sednout, s kamarády na pivo nebo tak.“ - „Ne, já chci k dětem a basta! Celý týden jsem je neviděla, ani nevím, co se děje, jestli mají na živobytí.“ Nedala jsem se.

„Jen je nech být, ať se starají sami. Jsou dospělí, nech je trochu se v tom plácát, ať vědí, co je život. Přeci jim ho nebudeme řídit my!“ - „Nechci jim nic řídit, ale moc se mi stýská.“

„Tak jo, jedeme, ale v sobotu odpoledne domů, jasný?“ - „No vždyť jo. Cestou ještě něco nakoupíme pro Aničku.“

A tak jsme nasedli do auta a jedeme k mé radosti za synem a jeho rodinkou. Každá máma mi dá za pravdu, že starost o děti nekončí tím, že dospějí, naopak starost o ně je ještě větší. Mají-li na živobytí, mají-li práci, jestli je snacha hodná na synáčka...

Naštěstí práci mají oba a střídají se. Holku dají do školky a pracují na směny. Celý týden se vlastně pořádně neužijí, zbývá jim jen víkend. Manžel má v něčem pravdu, že otravuji. Ale já se snažím snaše trochu pomoci. Vyprat, vyžehlit i uvařit, aby měli na sebe víc času. Koupili si rodinný domek a kolem toho je plno práce a nejen práce, i plno překvapení!

Šťastně jsme dojeli k synovi, zaparkovali jsme před domem. Zase nějaká změna! Okna jsou dokořán, dveře taky, co se stalo? Úplně ve mně hrklo.

„Co se stalo, synáčku?“ volala jsem „proč tak větráte?“ - „Ani se neptej mami,“ říká mi syn celý od sazí, „představ si, máme nájemníka!“

„Koho? Vy ještě pronajímáte?“ - „Jo a bez peněz! Zadarmo si tu žije a nestěžuje si!“

„Jak je to možné?“ Napadlo mě, že asi někdo z jeho kamarádů u nich přespává.

Vešla jsem do kuchyně a tam všechno vzhůru nohama! Co se stalo?

„Proč jsi od sazí?“ - „Čistím komín, nechce hořet.“

„Vždyť ani není zima, proč topit?“ - „Kvůli vodě, ušetříme za proud,“ odpověděl mi syn. Vidím, jak je nešťastný. Snacha je taky doma, Anička nemocná, je tu docela zima.

„Proč máte všechno rozházené, synáčku, co se děje? A všude samá saze!“ - „Vidiš, ještě že jste přišli, pomůžete mi vyhnat nájemníka!“

Vyvalila jsem na něj oči, jak jen to šlo a on pochopil, že jsem tuze zmatená! Pozavíral okna, dveře, i ty na terasu, a potom šel k nám a šeptem říká: „Mami, tati, u nás je myš!“ Výraz v jeho tváři vyjadřoval strach a zoufalství, bylo mi ho moc líto.

„Zlato, ale v barákách jsou myši, to není nic neobvyklého!“ - „Jenže tahle myš je taková,“ rozpažil ruce.

„Prosím tě,“ protestovala snacha, „ukazuješ půl metru, to přeháníš, spíš takhle malá.“ Naznačila asi dvacet centimetrů.

„Nevěř jí, mami. Půl metru, půl metru! Já ji viděl!“ - „Zlato, to by byla krysa nebo potkan!“

„Ne, potkana já znám,“ vrtěl hlavou syn, „je to myš!“ - „Tak něco budeme dělat a ne o tom kecat,“ rozhodl rázně manžel.

„Táto, musíš na ni systematicky, ona je moc chytrá!“ - „Jakápak chytrá, dej sem koště a uvidíš, já ji vyženu!“ Snacha podala manželovi koště a šla na terasu pro další dvě.

„Kde je ta myška?“ Zeptal se manžel a postavil se bojovně jako voják na frontě. „Táto, říkám, že na ni musíme jít strategicky, takže vytvoříme půlkruh. Já, máma a Hana a ty budeš šťouchat za kuchyňskou linkou a vystrašíš ji, jasný?“

„Jasný.“

Manžel se vtačil mezi lednici a linku a tloukl násadou od koštěte do prázdného

úzkého prostoru. My tři jsme čekali, co se bude dít – nic. Ticho. Jen bouchání dřeva do zdi bylo slyšet.

Kdyby nás tak někdo zahlídl přes okno, určitě by si pomyslel, že s námi není něco v pořádku.

Byl na nás vážně komický pohled, ale mému synovi to vůbec nevadilo, za každou cenu chtěl vyhnat nájemníka z domu!

Už to trvalo dost dlouho a tak syn znova nařídil manželovi, co má dělat.

„Táto, musíš vylézt na dřevo.“ Poslechl ho na slovo.

A už znova bouchá jak o život. Najednou vidím, jak bleskovou rychlostí vyběhla malá myška a zase zalezla za kuchyňskou linku, ani jsme nestačili zvednout koštěta.

„Mami, viděla jsi ji? Ta je velká, co? To je kusanec! Co jsem říkal, půl metru!“ - „Je malinká, zlato a je mi jí docela líto!“

„To snad není pravda! Tobě je líto myši a já jsem psychicky někde, víš kde?“ - „Neboj synáčku, už na tom pracuju, já ji vymlátím z domu, potvoru,“ křičel manžel, „já ji popoženou a vy ji chytejte!“

A znova chytáme myšku, která je minimálně o sto procent rychlejší než my. Mlátime zbytečně kolem sebe ale nic.

„Vidíte ji už?“ - „Nééé.“

„Už?“ - „Nééé.“

„Nevyběhla?“ - „Nééé.“

Manžel tluče a tluče, my oči na stopkách a nic. Zvednu hlavu a milá myška je na vrchní policiče a dívá se na nás. Od stropu ji dělí tak dvacet centimetrů. Klidně si sedí a kouká, určitě se nám posmívá.

Tiše jsem na ni ukázala synovi. Přimhouřil oči a tiše mi odpovídá:

„Co jsem ti říkal? Že je chytrá! Podívej se na ni, ona se nám směje, ale já ji dostanu, to si piš!“

Rozběhl se se zdviženým koštětem, rozmáchl se, ale zle! Uklouzl a spadl na znak, koště mu vyletělo z rukou a shodilo lustr, který se okamžitě rozbil na tisíc kousků. Najednou jsme všichni vykřikli. Bože, snad si moc neublížil!

Naštěstí se mu nic nestalo, díky bohu!

Snacha uklidila střepy.

„Zlato, vykašli se na nějakou malou myšku, ještě se stane neštěstí,“ uklidňuji syna.

Ale on je naprosto nepřičetný, i přes ty saze je vidět, jak zrudnul vzteky.

„Já ji zabiju! Ta svině jedna, ona mi nedá žít, já kvůli ní nespím, nejím, nežiju. Počkej, já si vezmu hrábě, a to teprve uvidíš, ty kryso jedna! Po celém baráku jsem nasadil pastičky, a co myslíš? Anička tam strčila prstík!“ - „Synu můj, uklidni se. Já to zařídím, já ji sejmu, už ti nebude otravovat život, nějaká veverka!“

Ale syn neposlouchal, vyběhl na zahradu a přitáhl hrábě.

Mezitím se myška opět schovala, nebylo po ní ani vidu ani slechu.

„Tak vylez, kryso, ukaž se, já se nebojím,“ křičel na nájemníka syn, „a vy se připravte. Postavte se zase v té pozici jako před tím.“ A tloukl z druhé strany proti manželovi.

Nikdy před tím jsem nevěděla, že myši dokážou skákat. Ale ano! Myška opět vyběhla, asi měla strach, a tak začala klíčkovat po kuchyni a my za ní. A zase zmizela. Už mě to unavovalo. Nevěděla jsem, co dělat. Tady už nešlo o to, aby ji chytil a zabil, ale aby si dokázal, že na to má.

„Nejde to, já to vzdávám, zapálím si cigáro!“ - „Musíš kouřit, mami? Nemohla bys přestat?“

„Musím se uklidnit.“ - „Tak jo, jdi si zakouřit. A my, táto, se do toho zase pustíme! Tluč z té strany a já z druhé a ty, Hani, ji chytej!“

Zapálila jsem si cigaretu a vypustila kouř. Chvilí si odpočinu, stojím u dveří a sleduji, jak moje rodinka bojuje s myši. Hrozný pohled! Jak tak stojím a ostatní mlátí za linkou, myška najednou klidně stojí tak metr ode mě a dívá se mi do očí. Co teď? Co dělat? Bez dlouhého přemýšlení jsem se na ni lehla. Myslím, že je pode mnou. Jestli ji nerozmáčklo sedmdesát kil, tak žije.

„Přestaňteééé,“ volám.

Až nyní si všimli, že jsem na podlaze. Vidím na nich, jak jsou vystrašení.

„Mami, co se stalo?“ - „Ona je tu.“

„Kdo?“ - „Ona je tu, pode mnou.“

„Myš?“ - „Jo.“

„Počkej, počkej, já se nachystám s hráběma a ty se pomalu budeš zvedat, jasný?“ - „Jo, ale nevymlat' mi zuby!“

Ležím na podlaze, kolem mě stojí moje ozbrojená rodinka a napjatě čeká, co bude. Cítím, že myška už není mezi živými, mám nepříjemný pocit.

„Podejte mi ruku, myslím, že je zbytečné mlátit kolem sebe, už nežije.“

Poslechli, zvedla jsem se a myška bezvládně leží. Asi se udusila, dobře, že není na podlaze krev a dobře, že malá Anička spinká! Všichni čtyři stojíme v kruhu a tiše zíráme na mrtvou myš. Syn má konečně klidný výraz ve tváři.

První jsem promluvila já. „Co stojíte jako blbci? Máme plno práce, jdeme uklízet! Je jí tady požehnaně!“

Hin paraščuvin vesnakero d'ives, nekhšukaredr koter andro berš. O khamoro avri, d'ives sar čitros! O agor andro kurko, ta pro vikendos šaj džav pal mire čhave. So feder šaj užarav? Nekhfeder mange hin paš lende, la vnučka te dikhel, te phučel, so ko terne nevo. Hoj igen phučav? Oda na, ča pal lende bajinav. Či hin sa pro than, avka sar kempel. Oda amen o daja the o dada keras. Nane amenge oda pharo. Sar kana.

Le romeske oda na has pre dzeka, afe šund'a man. „Tu len na des smirom, Devla! Mukh len, te hine čeporo korkore. The amen amenge šaj džahas vatrekhai te bešel, le amalenca pre lovinica, abo avka varesar.“

„Na, me kamav te džal pal o čhave! Calo kurko len na dikhl'om, na džanav, so hin, či len hin so te chal.“ Terduvavas pre miro!

„Mukh len, te pal pende bajinen korkore. Imar hine bare, mukh len, mi džanen, so hin o dživipen. Amen lenge našti phenas, sar te dživen!“ - „Na kamav lenge te phenel, sar te dživen, hin mange pal lende pharo.“

„Ta džas, afe sombatone pal o dihos džaha khere, šunes.“ - „He, sem hi. Palo drom mek vareso cinaha la Aničkake.“

Bešlam andro motoris, the džas pal amaro čhavo the leskeri famel'ija. Sako daj phenela, hoj hin čačipen, kaj pal cikne čhave dukhal o jilo, bare čhave, mek bareder dar. Te len hin famel'ija, či len hin so te chal, či len hin buti, či e bori bajinel pal o čhavo...

Hin bacht, hoj soduj džene keren. Jekh avel, aver džal andre buti. La čhajora den andre školka, the phiren pro smeni. Calo kurko pen but na dikhen, ta lenge ačhen ča e sombat the o kurko. Le romes hin čačipen, hoj len na dav smirom. Afe me la borake kamav vareso te kerel. Či te rajbinel, te biginel the te tavel, te len hin buter časos. Cinde penge kheroro the oda hin furt varesavi buti, the oda, so ňiko na užarel!

Bachtales le motorija avlam paš o kher, thovas o motoris pro than, pale hin vareso aver. O blaki phundrade, o vudar tiš, so hin? Darand'ilom.

„So hin pro čho?“ vičinavas „soske keren ajso luftos?“ - „Ma phuč mamu,“ phenel miro čhavo, calo melalo la sadzatar, „av'alas tuke pre godi, mek vareko amenca adaj bešel!“

„Ko? Tumen ilan varekas pro kher vaš o love?“ - „He, the bijo love! Hijaba adaj dživel the mištes leske adaj!“

„Sar oda?“ Avla mange pre godi, hoj ke lende sovel varesavo leskero amalis.

Gej'om andre kuchiňa the odoj savoro upre le pindrenca! So pes ačiha?

Soske sal samo sadza.

„Pratinav o kominos, na mištes cirdel.“ - „Sem nane šil, pre soste te labarel e jakh?“

„Na kamas te labarel e elektrika vaš o paŋi,“ phenda mange o čhavo, phare jileha. Hin adaj šil, e Anička hiŋi nasvali, the e bori, tiš na džanel so te kerel.

„Soske tumenge hin sa čivkerdo upre tele, mro čho, so hin? The ola sadzi!“

- „Dikhes, mištes hoj avlan, dena mange o vast, the tradaha avri oles, so adaj našti bešel!“ Poradom pre leste o jakha the jov dikhl'a, hoj na džanav, pal soste džal! Phandl'a andre o bloki the o vudar, the palis avla paš amende, the polokos phenel: „Mamo, dado, ke amende hin mišos!“ Has pre leste te dikhel, hoj daral, hoj oda hin bari bibacht, has mange pal leste pharo.

„Miro somnakuno, andro khera hine miši, oda nane ňič nevo!“ - „Ada mišos hin avka baro,“ sikhada le vastenca.

„Ma ker,“ phenda e bori, „sikhaves vaj jepaš metros, nane ajso baro, šaj avel ajso cikno.“ Sikhada vaj biš centimetra. - „Ma pača lake, mamu. Jepaš metros, jepaš metros, me les dikhl'om!“

„Miro somnakuno, oda has e kriza, abo o patkaŋis!“ - „Na, le patkaŋis prindarav,“ kerelas le šereha o čhavo, „hin oda mišos!“

„Ta vareso keraha, na ča daha duma,“ phenda miro rom. - „Dado kempel pre leste o sistemas, jov hino igen godaver!“

„Savo godaver, de mande e metla, the dikheha, sar les tradava avri!“ E bori diňa mre romeske e metla, the gejl'a avri vaš aver duj metli. „Kaj hino oda mišos?“ Phučla miro rom the terdila sar slugadžis pre fronta. „Dado, phenav, kempel amenge e strategija, keraha jepaš kereka, me, e daj the e Hana the tu mareha

palal pal e kuchiňa, the daraveha les avri, achaľos?“ - „Achaľuvav.“ Miro rom pes ispidla maškar e ledňička the e kuchiňa the marelas la metlaha andro cikno sano than. Amen trin džene užarahas, so avela - ňič, cicho ča o mariben le kašteha andre fala has te šunel. Te amen vareko dikhl'alas predal e blaka, džanl'alas, hoj amenca nane sa pro than. Samas pro pheras, afe mire čhaske oda has jekh, ča kamelas te tradel avri, le mišos!

O čhavo phenel le dadeslke: „Dado, dža upre pro škopkos.“ Miro rom maj gejl'a upre pre kuchiňa. The pale marel, the marel la metlaha. Akana dikhav, sar denašel o mišos sig avri, the maj pale pal e kuchiňa, mek na hazdlam upre aŋi o metli.

„Mamo, dikhl'al les? Ajso baro dikhl'al? Hin lačo koter! So phenavas, jepaš metros!“ - „Hino ciknoro, miro somnakuno, the sajinar les!“

„Na pačav! Tu les kames te sajinel, the man anel avri andal e godi?“ - „Ma dara mro čho, imar kerav, me les dava, te chal mire čhaske e godi,“ vičinelas miro rom, „me les tradava, the tumen les chuden!“

Pale chudas le mišos, savo džanel feder te denašel sar amen. Maras hijaba le metlenca.

„Imar les dikhen?“ - „Naaa“.

„Imar?“ - „Denašla avri?“

„Naaaa“.

Miro rom marel the marel the amen poravas o jakha avri, the ňič. Hazdav upre o jakha, o mišos bešel upre pro regalos the ča pre amende dikhel. Hino vaj bič centimetra le povalistar. Bešel the dikhel pre amenda, the dičhol avri, sar te bi čeporo asalas. Bijal o lava les sikhavav le čhaske. O čhavo žmurkinel le jakhenca, the polokos mange phenel: „So tuke phenavas, hino godaver? Dikh pre leste, asal amendar, me les chudava, dikheha!“

Chudla te denašel, e metla hazdla upre, the demavel! Namištes! O pindro leske pošliskinda, pejl'a pro šero, e metla leske pejl'a avri andal o vasta the čida tele o lustos, savo phadžila pre šel kotera. Darahas pal leste the chudlam te kerel vika! Bari bacht, ňič leske nane, palikerav le Devleske! E bori chudla te pratinel o sklenciŋi.

„Miro somnakuno, čhand pre varesavo cikno mišos, mek avela varesavi bibacht,“ phenav le čhaske. Jov hino igen choľamen, the te hino melalo le sadzendar, hin te dikhel, sar hino la choľatar lolu.

„Mro čho, beš tuke tele. Me oda kerava, me les murdarava, imar tuke na chala o dživipen varesavi veveruška (mokuška)!“

O čhavo na šunelas, denašla avri the anda o hrabľi. Maškar ada diliŋipen o mišos pale našila, na has les te šunel, te dikhel.

„Av avri, tu patkaŋ, sikhav tut, me na darav,“ kerelas vika mro čhavo, „tumen pen kisitinen. Terduven avka sar akor.“ The marelas avra seratar mujal miro rom.

Šoha ňikda na džanavas, hoj o miši džanen te chučkerel. He, džanen! O mišos pale avla avri, daralas, chudla te denašel pal e kuchiňa, amen pal late, palis pes pale garuđa. Imar somas olestar nervozno. Akana imar na džalas pal oda, te chudel lel mišos the te murdarel les, afe te sikhavel, hoj mro čhavo hino zoraleder. „Na džal amenge, me upre imar čhandav, labarav mange cigaretľa!“ - „Kampel tuke akana te pijel e cigaretľa mamu? Našti oleha preaches?“

Čeporo mange bešav tele.

„Murdarav les! Oda beng, na del man te dživel, na sovav vaš leske, na chav, nane man dživipen. Užar lava mange o hrabli, the palis dikheha tu patkaŋ! Andro kher thoďom o sklapca, the so dumines: E Anička odoj thoďa o angušt!“

„Akana na preachava. Kempel mange čeporo te duminel.“

„Mištes, dža te pijel. The amen dado džas pale andre buti! Mar ola seratar the me avrathar, the tu Hano, les chude!“

Labardom mange e cigaretľa the phurdľom avri o thuv. Čeporo mange ačhavav, terduvav paš o vudar the imar ča dikhav, sar miri famel'ija kerel o mariben le mišoha. Na lačo dikhiben. Sar terduvav the jon maren pal e kuchiňa, o mišos terďol anglal mande, vaj jekh metros mandar, the dikhel mange andro jakha. So akana? So te kerel? Na duminavas but, the phendom mange, hoj pre late pašľuvava. Hiŋi tel mande, abo na? Te la na murdarde mire eňavar deš kili, ta imar na džanav.

„Preaaaačheen,“ vičinav. Ča akana dikhle, hoj pašľuvav pre phuv. Dikhav pre lende hoj daran. „Mamo, so hin?“ - „Jov hino adaj.“ „Ko?“ - „Jov, tel mande.“

„O mišos?“ - „He.“

„Užar, užar, me man kisitinar le hrablenca the tu polokos užľeha upre, achaľos?“ - „He, afe ma mar mange avri o danda!“

Pašľuvav pre phuv the pašal mande miri famel'ija, le metlenca, le hrablenca, užaren. Šunav, hoj o mišos imar na dživel, nane mange mištes pro jilo. „Den mange o vast, duminav, hoj imar na dživel, na kempel te marel le metlenca.“

Šun, užľilom upre the o mišos pašľol pre phuv. Tašľila, mek mištes, hoj nane pre phuv o rat, the hoj e cikŋi Anička sovel! Savore terduvas the dikhas pro mulo mišos. O čhavo imar na chal choľi. „So terduven sar diliŋe?“ Hin amen but buti, džas te pratinel!“

**Názory, podněty, nápady
k časopisu Romo vod'i posílejte:**

**e-mailem na romea@romea.cz,
dopisem na **Romea O. s., Žitná 49, 110 00, Praha 1**
nebo vyjádřete svůj názor na www.facebook.com/romea**

Těšíme se!

Ročník: IX
Číslo: 1-2/2011
Vychází: 28. 2. 2010
Cena: 20 Kč
Předplatné: 18 Kč

Vydavatel:
ROME A, o. s.
Nad Primaskou 38,
100 00,
Praha 10

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR
IČO: 266 13 573

Adresa redakce:
ROME A, o. s.,
Žitná 49, 110 00, Praha 1
tel./fax:
257 329 667, 257 322 987
e-mail:
romea@romea.cz
internetová adresa:
www.romea.cz

Šéfredaktorka: Jarmila Balážová / **Editorka:** Kateřina Čopjaková
Internetové vydání: Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury: Marcela Nejedlá, Lada Viková
Grafika: Jiří Miňovský / **Romské překlady:** Eva Danišová
Inzerce: Zdeněk Ryšavý / **Předplatné:** Kateřina Čopjaková

Osvět a tisk: Studio WINTER, s. r. o. **Rozšiřuje:** Dub s. r. o.
Periodicita magazínu: měsíčník
Registrační číslo MK ČR: E 14163

TAK SE NÁM PREZIDENT KLAUS ZASE VYZNAMENAL.
POSTAVIL SE NA OBRANU BĀTORŮ A POKÁRAL
MÉDIA ZA HON NA CARODĚJNICE...

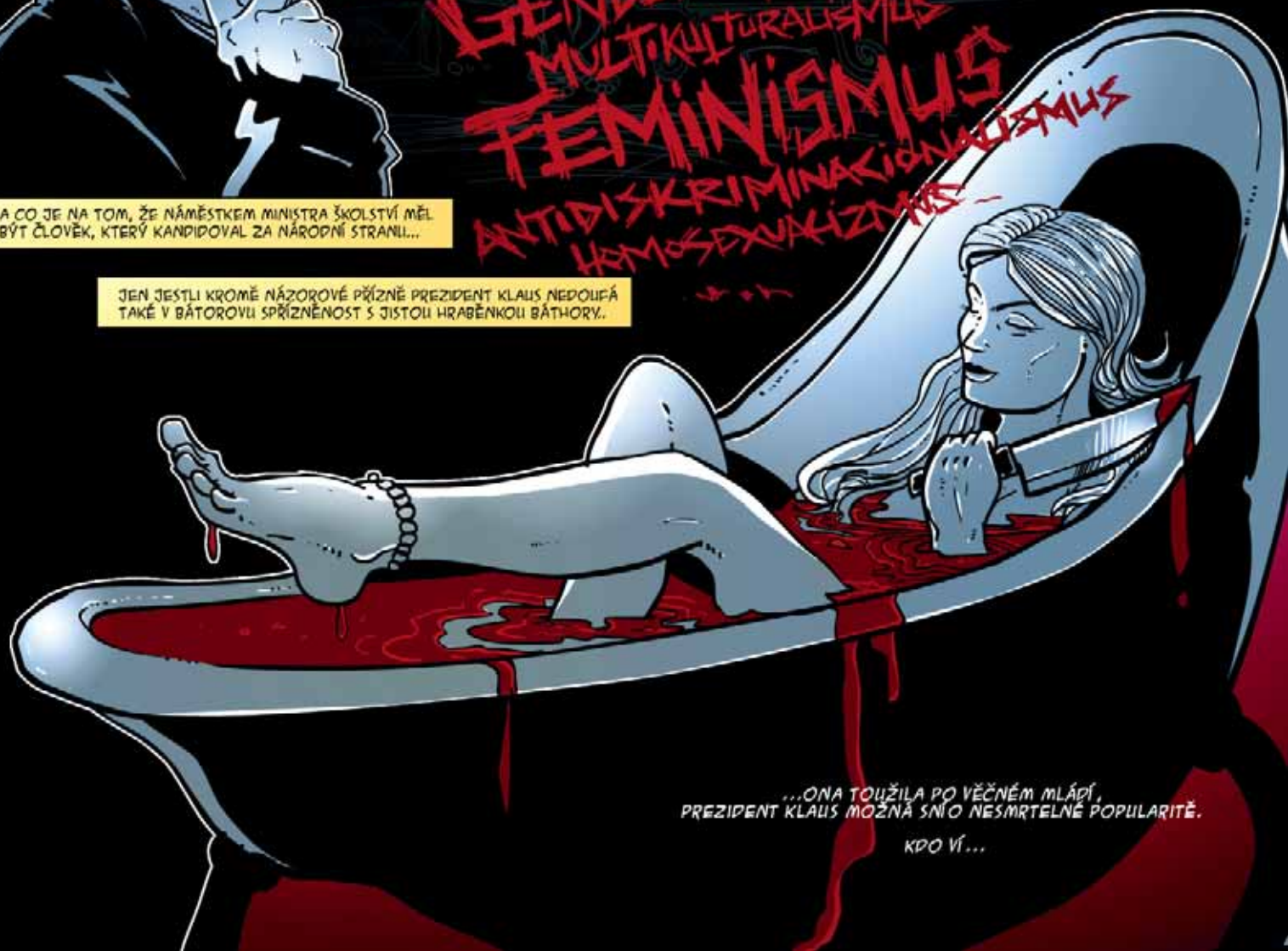

A CO JE NA TOM, ŽE NÁMĚSTKEM MINISTRA ŠKOLSTVÍ MĚL
BÝT ČLOVĚK, KTERÝ KANDIDOVAL ZA NÁRODNÍ STRANU...

JEN JESTLI KROMĚ NÁZOROVÉ PŘÍZNĚ PREZIDENT KLAUS NEDOLÍFÁ
TAKÉ V BĀTOROVU SPŘÍZNĚNOST S JISTOU HRABĚNKOU BĀTHORY.

NE!
EVROPEISMUS
HUMANRIGHTISMUS
GENDERISMUS
MULTIKULTURALISMUS
FEMINISMUS
ANTIDISKRIMINACIONALISMUS
HOMOSEXUALIZMUS

KLAUSŮVI JE PRŮ BLÍZKÝ, PROTOŽE
VYZNÁVÁ "SKORO" STEJNÉ HODNOTY...

...ONA TOUŽILA PO VĚČNÉM MLÁDÍ,
PREZIDENT KLAUS MOŽNĚ SNÍ O NESMRTELNÉ POPULARITĚ.

KDO VÍ...